

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 28ης Σεπτεμβρίου 2023 *

«Αίτηση αναιρέσεως – Κρατική ενίσχυση – Άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ – Δανική αγορά αεροπορικών μεταφορών – Ενίσχυση χορηγηθείσα από το Βασίλειο της Δανίας υπέρ αεροπορικής εταιρίας εν μέσω της πανδημίας COVID-19 – Προσωρινό πλαίσιο για τη λήψη μέτρων κρατικής ενισχύσεως – Εγγύηση του Δημοσίου επί πιστώσεως με ανανεώσιμο πιστωτικό όριο – Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί μη διατυπώσεως αντιρρήσεων – Ενίσχυση για την επανόρθωση της ζημίας που υπέστη ένας μόνον ζημιωθείς – Αρχές της αναλογικότητας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων – Ελευθερία εγκαταστάσεως και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών»

Στην υπόθεση C-321/21 P,

με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασκήθηκε στις 21 Μαΐου 2021,

Ryanair DAC, με έδρα το Swords (Ιρλανδία), εκπροσωπούμενη, αρχικώς μεν, από τη V. Blanc, καθώς και από τους F.-C. Laprénote και E. Vahida, avocats, I.-Γ. Μεταξά-Μαραγκίδη, δικηγόρο, και S. Rating, abogado, εν συνεχεία δε, από τη V. Blanc, καθώς και από τους F.-C. Laprénote και E. Vahida, avocats, I.-Γ. Μεταξά-Μαραγκίδη, δικηγόρο, D. Pérez de Lamo και S. Rating, abogados,

αναιρεσείουσα,

όπου οι λοιποί διάδικοι είναι οι:

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους L. Flynn και S. Noë, καθώς και από την F. Tomat,

καθής πρωτοδίκως,

Βασίλειο της Δανίας, εκπροσωπούμενο, αρχικώς μεν, από τις V. Pasternak Jørgensen και M. Søndahl Wolff, επικουρούμενες από τον R. Holdgaard, advokat, εν συνεχεία δε, από τις C. Maertens και M. Søndahl Wolff, επικουρούμενες από τον R. Holdgaard, advokat,

Γαλλική Δημοκρατία, εκπροσωπούμενη, αρχικώς, από την A.-L. Desjonquères, τους P. Dodeller και A. Ferrand, καθώς και από την N. Vincent, στη συνέχεια, από τις A.-L. Desjonquères και N. Vincent, και, τέλος, από την A.-L. Desjonquères,

SAS AB, με έδρα τη Στοκχόλμη (Σουηδία), εκπροσωπούμενη από τους F. Sjövall και A. Lundmark, advokater,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

παρεμβαίνοντες πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Λυκούργο, πρόεδρο τμήματος, L. S. Rossi, J.-C. Bonichot, S. Rodin (εισηγητή) και O. Spineanu-Matei,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: M. Longar, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησεως της 14ης Σεπτεμβρίου 2022,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με την αίτηση αναιρέσεως, η Ryanair DAC ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 14ης Απριλίου 2021, Ryanair κατά Επιτροπής (SAS, Δανία: Covid-19) (T-378/20, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, EU:T:2021:194), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή της νυν αναιρεσείουσας με αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως C(2020) 2416 final της Επιτροπής, της 15ης Απριλίου 2020, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.56795 (2020/N) – Δανία – Αποζημίωση για την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν στη SAS AB από την πανδημία COVID-19 (ΕΕ 2020, C 220, σ. 7, στο εξής: επίμαχη απόφαση).

Το ιστορικό της διαφοράς και η επίμαχη απόφαση

- 2 Το ιστορικό της διαφοράς, όπως προκύπτει από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, συνοψίζεται ως ακολούθως.
- 3 Στις 10 Απριλίου 2020 το Βασίλειο της Δανίας κοινοποίησε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με το άρθρο 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, μέτρο ενισχύσεως υπέρ της SAS AB (στο εξής: επίμαχο μέτρο) υπό τη μορφή εγγυήσεως επί πιστώσεως με ανανεώσιμο πιστωτικό όριο ανώτατου ποσού 1,5 δισεκατομμυρίου σουηδικές κορώνες (SEK) (περίπου 137 εκατομμύρια ευρώ). Σκοπός του συγκεκριμένου μέτρου ήταν να αποζημιώσει εν μέρει τη SAS για τη ζημία που οφειλόταν στην ακύρωση ή στον εκ νέου προγραμματισμό των πτήσεων της κατόπιν της επιβολής περιορισμών στις μετακινήσεις εν μέσω της πανδημίας COVID-19.
- 4 Στις 15 Απριλίου 2020 η Επιτροπή εξέδωσε την επίμαχη απόφαση, με την οποία έκρινε το επίμαχο μέτρο συμβατό με την εσωτερική αγορά, βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ.

Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

- 5 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 19 Ιουνίου 2020, η Ryanair άσκησε προσφυγή με αίτημα την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως.
- 6 Προς στήριξη της προσφυγής της, η Ryanair προέβαλε πέντε λόγους ακυρώσεως, εκ των οποίων ο πρώτος στηριζόταν στην εκ μέρους της Επιτροπής μη τήρηση της απαιτήσεως κατά την οποία οι χορηγούμενες βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ ενισχύσεις δεν πρέπει να αποσκοπούν στην επανόρθωση της ζημίας ενός μόνο ζημιωθέντος, ο δεύτερος στο ότι κακώς έκρινε η Επιτροπή ότι το μέτρο ήταν αναλογικό σε σχέση με τη ζημία που υπέστη η SAS λόγω της πανδημίας COVID-19, ο τρίτος στο ότι η Επιτροπή παρέβη διάφορες διατάξεις σχετικά με την απελευθέρωση των αεροπορικών μεταφορών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο τέταρτος στο ότι η Επιτροπή προσέβαλε τα διαδικαστικά δικαιώματα της νυν αναιρεσείουσας αρνούμενη να κινήσει επίσημη διαδικασία έρευνας, παρά την ύπαρξη σοβαρών δυσχερειών οι οποίες θα έπρεπε να έχουν ως αποτέλεσμα την κίνηση τέτοιας διαδικασίας και ο πέμπτος στο ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 296, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.
- 7 Το Γενικό Δικαστήριο, λαμβάνοντας, ιδίως, υπόψη τις εκτιμήσεις βάσει των οποίων αποφάσισε την υπαγωγή της υποθέσεως στην ταχεία διαδικασία και της σημασίας που έχει, τόσο για τη Ryanair όσο και για την Επιτροπή και το Βασίλειο της Δανίας, μια ταχεία απάντηση επί της ουσίας, έκρινε ότι έπρεπε να εξετασθεί ευθύς εξαρχής το βάσιμο της προσφυγής, χωρίς προηγούμενη απόφαση επί του παραδεκτού της.
- 8 Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ως αβάσιμους τον πρώτο, τον δεύτερο, τον τρίτο και τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως που είχε προβάλει η Ryanair. Όσον αφορά τον τέταρτο λόγο, έκρινε, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη το σκεπτικό βάσει του οποίου απορρίφθηκαν οι τρεις πρώτοι λόγοι ακυρώσεως, ότι παρείλκε η εξέτασή του. Τέλος, όσον αφορά τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η επίμαχη απόφαση ήταν επαρκώς αιτιολογημένη κατά νόμον βάσει του άρθρου 296 ΣΛΕΕ. Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή στο σύνολό της, χωρίς να αποφανθεί επί του παραδεκτού της.

Αιτήματα των διαδίκων και διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 9 Με την αίτηση αναιρέσεως, η Ryanair ζητεί από το Δικαστήριο:
 - να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση,
 - να ακυρώσει την επίμαχη απόφαση και
 - να καταδικάσει την Επιτροπή και τους πρωτοδίκως παρεμβαίνοντες στα δικαστικά έξοδα,
 - επικουρικώς, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, να αναπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και να επιφυλαχθεί ως προς τα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας.
- 10 Η Επιτροπή και η SAS ζητούν από το Δικαστήριο:
 - να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και

– να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα.

- 11 Η Γαλλική Δημοκρατία και το Βασίλειο της Δανίας ζητούν από το Γενικό Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως.

Επί της αιτήσεως αναιρέσεως

- 12 Προς στήριξη της αιτήσεως της αναιρέσεως, η Ryanair προβάλλει έξι λόγους. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε το Γενικό Δικαστήριο καθόσον αποφάσισε να απορρίψει το επιχείρημα της νυν αναιρεσείουσας ότι οι ενισχύσεις που χορηγούνται βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ δεν αποσκοπούν στην αποκατάσταση των ζημιών που υπέστη ένας μόνον ζημιωθείς. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών κατά την εφαρμογή του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ και της αρχής της αναλογικότητας όσον αφορά τη ζημία που προκάλεσε στη SAS η πανδημία COVID-19. Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται πλάνη περί το δίκαιο καθόσον κακώς απέρριψε το Γενικό Δικαστήριο το επιχείρημα της Ryanair περί παραβιάσεως της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων. Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, καθόσον το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της νυν αναιρεσείουσας περί προσβολής της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Με τον πέμπτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, καθόσον το Γενικό Δικαστήριο αποφάσισε να μην εξετάσει επί της ουσίας τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως οι οποίες προβλήθηκε με την προσφυγή και ο οποίος αφορούσε προσβολή των διαδικαστικών δικαιωμάτων της νυν αναιρεσείουσας. Με τον έκτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, καθόσον κακώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο ότι η Επιτροπή δεν παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως την οποία υπέχει από το άρθρο 296, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 13 Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, ο οποίος βάλλει κατά των σκέψεων 21 έως 26 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο, κατ' ουσίαν, ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον έκρινε εσφαλμένως ότι ενίσχυση χορηγούμενη βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ δύναται να αποσκοπεί στην επανόρθωση των ζημιών που υπέστη ένας μόνον ζημιωθείς λόγω έκτακτου γεγονότος, μολονότι ανταγωνιστές του ζημιωθέντος αυτού, όπως η αναιρεσείουσα, επηρεάσθηκαν επίσης από το συγκεκριμένο γεγονός.
- 14 Κατά τη Ryanair, το σκεπτικό που παρατίθεται στις σκέψεις 22 και 23 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν δικαιολογεί την απόρριψη του πρώτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή. Το ζήτημα δεν είναι αν το Βασίλειο της Δανίας έπρεπε να χορηγήσει περισσότερες ενισχύσεις, αλλά αν το εν λόγω κράτος μέλος έπρεπε να χορηγήσει ενίσχυση στη SAS. Το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος ουδέποτε υποχρεούται να χορηγήσει ενίσχυση δεν δικαιολογεί την εκ μέρους του χορήγηση τέτοιας ενισχύσεως κατά παράβαση της σχετικής νομικής βάσεως, ήτοι του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ. Ομοίως, το ζήτημα δεν έγκειται στο αν η ενίσχυση καλύπτει το σύνολο των ζημιών που προκάλεσε έκτακτο γεγονός, αλλά στο αν

χορηγείται σε όλες τις ανταγωνίστριες επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένη αγορά και οι οποίες υπέστησαν τη ζημία αυτή ή μόνον σε μία, η οποία επελέγη αυθαιρέτως, δεδομένου ότι η τελευταία περίπτωση δεν συνιστά προσηκούσα εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως.

- 15 Η Ryanair υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο έπρεπε να διαπιστώσει ότι το βάσιμο του ως άνω επιχειρήματος επιρρωννύεται από το σαφές γράμμα και την οικονομία του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, το οποίο πρέπει να ερμηνεύεται στενά, καθώς και από την προγενέστερη της πανδημίας COVID-19 πρακτική της Επιτροπής ως προς τη λήψη αποφάσεων. Συναφώς, ο ίδιος ο σκοπός της εν λόγω διατάξεως συνίσταται, κατά την αναιρεσείουσα, στην παροχή στα κράτη μέλη της δυνατότητας να ενεργούν ως «τελικοί ασφαλιστές», οσάκις ο κίνδυνος που συνδέεται με τις θεομηνίες ή άλλα έκτακτα γεγονότα δεν μπορεί να καλυφθεί από τις επιχειρήσεις της αγοράς. Πρόκειται για θεμελιώδη οικονομική αποστολή την οποία οφείλει να εκπληρώνει κάθε κράτος. Εξ ορισμού, η αποστολή του κράτους ως «τελικού ασφαλιστή» προϋποθέτει ότι το κράτος παρέχει την ίδια προστασία, *ceteris paribus*, σε όλες τις εκτεθειμένες στον υποκείμενο κίνδυνο επιχειρήσεις. Συνεπώς, κατά την αναιρεσείουσα, κράτος που παρέχει την προστασία του μόνο σε μικρό αριθμό επιχειρήσεων ή, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, μόνο σε μία επιχείρηση, δεν ενεργεί ως τελικός ασφαλιστής, αλλά για άλλους λόγους γενικής πολιτικής, όπως είναι οι λόγοι βιομηχανικής πολιτικής.
- 16 Κατά τη Ryanair, όμως, η εκ μέρους κράτους μέλους ταυτόχρονη επιδίωξη διαφόρων σκοπών γενικής πολιτικής μέσω ενισχύσεως χορηγούμενης βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ αποδυναμώνει την άμεση σχέση μεταξύ του έκτακτου γεγονότος, της ζημίας και της χορηγούμενης ενισχύσεως, ενώ η σχέση αυτή αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, η οποία στηρίζεται σε αμιγώς αντισταθμιστική λογική.
- 17 Η Επιτροπή, το Βασίλειο της Δανίας και η Γαλλική Δημοκρατία υποστηρίζουν ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 18 Υπενθυμίζεται, καταρχάς, ότι, με την επίμαχη απόφαση, το βαλλόμενο μέτρο κρίθηκε συμβατό με την εσωτερική αγορά, βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, το οποίο προβλέπει ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά οι ενισχύσεις «για την επανόρθωση ζημιών που προκαλούνται από θεομηνίες ή άλλα έκτακτα γεγονότα».
- 19 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, ως παρέκκλιση από τη γενική αρχή ότι οι κρατικές ενισχύσεις είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, η οποία διακηρύσσεται στο άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έχει κρίνει, μεταξύ άλλων, ότι μπορούν να αντισταθμιστούν, βάσει των συγκεκριμένων διατάξεων, μόνον οι δυσχέρειες που προκαλούνται άμεσα από θεομηνίες ή από άλλα έκτακτα γεγονότα. Πρέπει συνεπώς να υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ των ζημιών που προκαλεί το έκτακτο γεγονός και της κρατικής ενισχύσεως, απαιτείται δε η ακριβέστερη δυνατή αποτίμηση των ζημιών που υπέστησαν οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις (πρβλ. απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 2006, *Atzeni κ.λπ.*, C-346/03 και C-529/03, EU:C:2006:130, σκέψη 79 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 20 Κατά τη Ryanair, σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος αποφασίσει να λάβει μέτρα στηρίξεως βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, είναι υποχρεωμένο να τα λάβει για όλες τις ζημιωθείσες επιχειρήσεις.

- 21 Συναφώς, μολονότι, βεβαίως, η προβλεπόμενη από την εν λόγω διάταξη παρέκκλιση πρέπει να ερμηνεύεται στενά, τούτο δεν συνεπάγεται ότι οι όροι που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό της παρεκκλίσεως πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο ώστε η παρέκκλιση αυτή να μην παράγει τα αποτελέσματά της, δεδομένου ότι μια παρέκκλιση πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τους σκοπούς τους οποίους επιδιώκει (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Fastweb, C-19/13, EU:C:2014:2194, σκέψη 40).
- 22 Από τη δε διατύπωση του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενη υπό το πρίσμα του σκοπού της διατάξεως, ουδόλως προκύπτει ότι θα μπορούσε να κριθεί συμβατή με την εσωτερική αγορά, κατά την έννοια της συγκεκριμένης διατάξεως, μόνον ενίσχυση χορηγούμενη στο σύνολο των επιχειρήσεων που επλήγησαν από τις ζημιές τις οποίες προκάλεσε, μεταξύ άλλων, ένα έκτακτο γεγονός. Πράγματι, ακόμη και σε περίπτωση κατά την οποία χορηγείται ενίσχυση σε μία μόνον επιχείρηση, η εν λόγω ενίσχυση μπορεί, κατά περίπτωση, να αποσκοπεί στην αποκατάσταση των ζημιών και, κατά τρόπο απολύτως σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης, να επιτελεί τον σκοπό που ρητώς επιδιώκεται με την εν λόγω διάταξη.
- 23 Ως εκ τούτου, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας G. Pitruzzella στο σημείο 17 των προτάσεων του στην υπόθεση Ryanair κατά Επιτροπής (C-320/21 P, EU:C:2023:54), ο σκοπός που επιδιώκεται με το άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, το οποίο αποσκοπεί στην αντιστάθμιση των δυσχερειών που προκλήθηκαν άμεσα από έκτακτο γεγονός, δεν αποκλείει τη δυνατότητα κράτους μέλους, χωρίς τούτο να υπαγορεύεται από βούληση να ευνοηθεί μια επιχείρηση σε σχέση με τις ανταγωνίστριές της, να επιλέξει, για αντικειμενικούς λόγους, έναν μόνο δικαιούχο μέτρου που λαμβάνεται βάσει της συγκεκριμένης διατάξεως.
- 24 Τυχόν αντίθετη ερμηνεία του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ θα στερούσε από τη συγκεκριμένη διάταξη μεγάλο μέρος της πρακτικής αποτελεσματικότητάς της. Πράγματι, αν η εν λόγω διάταξη παρείχε σε κράτος μέλος μόνον τη δυνατότητα να χορηγεί ενίσχυση στο σύνολο των ζημιωθέντων λόγω έκτακτου γεγονότος, χωρίς να μπορεί να χορηγήσει την ενίσχυση αυτή σε περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων, ακόμη δε και μόνο σε μία, τα κράτη μέλη συχνά θα αποτρέπονταν από τη χρήση της δυνατότητας αυτής λόγω των δαπανών που θα συνεπαγόταν η, υπό τέτοιες συνθήκες, χορήγηση ενισχύσεως σημαντικού ύψους στο σύνολο των ζημιωθεισών επιχειρήσεων που υπόκεινται στη δικαιοδοσία του.
- 25 Από τα προεκτεθέντα συνάγεται ότι το άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ δεν μπορεί να τύχει της ερμηνείας που υποστηρίζει η Ryanair, διότι άλλως θα θίγονταν ο σκοπός και η πρακτική αποτελεσματικότητα της εν λόγω διατάξεως.
- 26 Πάντως, στο μέτρο που η Ryanair υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, προς στήριξη του πρώτου λόγου αναιρέσεως, ότι κράτος μέλος που χορηγεί ενίσχυση βάσει της εν λόγω διατάξεως μόνο σε μικρό αριθμό επιχειρήσεων που ζημιώθηκαν από το έκτακτο γεγονός, ενδεχομένως δε μόνο σε μία εξ αυτών, δεν επιδιώκει τον σκοπό της συγκεκριμένης διατάξεως, δηλαδή την επανόρθωση των ζημιών που προκαλούνται λόγω τέτοιου γεγονότος, αλλά σκοπούς γενικής πολιτικής, στοιχείο που αποδυναμώνει, εξάλλου, την άμεση σχέση που απαιτείται να υφίσταται μεταξύ των ζημιών που προκάλεσε το έκτακτο γεγονός και της χορηγούμενης ενίσχυσης, πρέπει να υπομνησθεί, όπως προκύπτει, κατ' ουσίαν, από τη νομολογία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 19 της παρούσας αποφάσεως, ότι μέτρο ενισχύσεως μπορεί να κριθεί συμβατό με την εσωτερική αγορά βάσει της κατά το άρθρο 107, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ παρεκκλίσεως μόνον εφόσον πληρούνται όλοι οι όροι εφαρμογής της, όπερ προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, ότι η ενίσχυση συμβάλλει στην επίτευξη του εκεί μνημονευόμενου σκοπού και ότι έχει αναλογικό χαρακτήρα σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

- 27 Ως εκ τούτου, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας G. Pitruzzella στο σημείο 17 των προτάσεων του στην υπόθεση Ryanair κατά Επιτροπής (C-320/21 P, EU:C:2023:54), δεν μπορούν να κριθούν συμβατά με την εσωτερική αγορά μέτρα ενισχύσεων τα οποία λαμβάνονται βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ και τα οποία, μολονότι αποσκοπούν στην αποκατάσταση ζημιών που προκλήθηκαν λόγω έκτακτου γεγονότος, υπαγορεύονται από εκτιμήσεις αυθαίρετες ή ξένες προς τον σκοπό αυτόν, όπως είναι η βούληση να ευνοηθεί, για λόγους που δεν συνδέονται με τον ως άνω σκοπό, μια συγκεκριμένη επιχείρηση έναντι των ανταγωνιστριών της, ιδίως δε επιχείρηση η οποία ήταν ήδη προβληματική πριν από την επέλευση του επίμαχου γεγονότος.
- 28 Συνεπώς, εάν, κατά την εξέταση του συμβατού χαρακτήρα μέτρου ληφθέντος βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, η Επιτροπή διαπιστώσει, ιδίως, ότι η επιλογή του δικαιούχου δεν είναι σύμφωνη με τον σκοπό της αντισταθμίσεως των δυσχερειών που έχουν προκληθεί άμεσα, μεταξύ άλλων, από έκτακτο γεγονός, τον οποίο επιδιώκει η συγκεκριμένη διάταξη, και ότι δεν υπαγορεύεται, επομένως, από τη μέριμνα επιτεύξεως του σκοπού αυτού, αλλά από άλλες εκτιμήσεις που είναι ξένες προς αυτόν, το εν λόγω μέτρο δεν μπορεί να κριθεί συμβατό με την εσωτερική αγορά βάσει της παρεκκλίσεως που εισάγει η συγκεκριμένη διάταξη.
- 29 Συναφώς, ενίσχυση χορηγούμενη βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ πρέπει να είναι αναγκαία για την επίτευξη των προβλεπομένων από τη διάταξη αυτή σκοπών, ώστε μια ενίσχυση η οποία συνεπάγεται βελτίωση της οικονομικής καταστάσεως της αποδέκτριας επιχειρήσεως, χωρίς να είναι αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών αυτών, δεν μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με την εσωτερική αγορά (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 13ης Ιουνίου 2013, HGA κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-630/11 P έως C-633/11 P, EU:C:2013:387, σκέψη 104, και της 19ης Ιουλίου 2016, Kotnik κ.λπ., C-526/14, EU:C:2016:570, σκέψη 49).
- 30 Ωστόσο, αντιθέτως προς ό,τι υπονοεί η Ryanair, απλώς και μόνον το ότι ενίσχυση βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ χορηγείται σε μία μόνον επιχείρηση, όπως εν προκειμένω στη SAS, μεταξύ πλειόνων επιχειρήσεων που έχουν δυνητικώς ζημιωθεί από το επίμαχο έκτακτο γεγονός, δεν συνεπάγεται και ότι η συγκεκριμένη ενίσχυση επιδιώκει κατ' ανάγκην την επίτευξη άλλων σκοπών, πλην εκείνου τον οποίο επιδιώκει η εν λόγω διάταξη, ή ότι χορηγείται αυθαιρέτως.
- 31 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα της Ryanair περί του ότι ο σκοπός του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ προϋποθέτει ότι το οικείο κράτος μέλος ενεργεί ως «τελικός ασφαλιστής», δεδομένου ότι τέτοια ερμηνεία της συγκεκριμένης διατάξεως δεν προκύπτει ούτε από το γράμμα ούτε από τον σκοπό της, όπως υπομνήσθηκε στις σκέψεις 18 και 19 της παρούσας αποφάσεως.
- 32 Τέλος, καθόσον η Ryanair επικαλείται προγενέστερη της πανδημίας COVID-19 πρακτική της Επιτροπής ως προς τη λήψη αποφάσεων, αρκεί η επισήμανση ότι, εν προκειμένω, η νομιμότητα της επίμαχης αποφάσεως και, ως εκ τούτου, της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως πρέπει να εκτιμάται αποκλειστικώς στο πλαίσιο του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, και όχι υπό το πρίσμα προβαλλόμενης προγενέστερης πρακτικής του εν λόγω θεσμικού οργάνου ως προς τη λήψη αποφάσεων (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 21ης Ιουλίου 2011, Freistaat Sachsen και Land Sachsen-Anhalt κατά Επιτροπής, C-459/10 P, EU:C:2011:515, σκέψη 50, και της 26ης Μαρτίου 2020, Λάρκο κατά Επιτροπής, C-244/18 P, EU:C:2020:238, σκέψη 114).

- 33 Εκ των προεκτεθέντων προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο, στη σκέψη 25 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Ryanair δεν μπορούσε βασίμως να υποστηρίξει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο απλώς και μόνον επειδή το επίμαχο μέτρο δεν εφαρμόστηκε στο σύνολο των επιχειρήσεων που είχαν υποστεί ζημιές λόγω της πανδημίας COVID-19.
- 34 Κατά συνέπεια, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 35 Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, ο οποίος βάλλει κατά των σκέψεων 29 έως 54 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και ο οποίος έχει έξι σκέλη, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο και ότι προδήλως παραμόρφωσε τα πραγματικά περιστατικά, κρίνοντας εσφαλμένως ότι το επίμαχο μέτρο στηριζόταν στο άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ και ότι ήταν αναλογικό σε σχέση με τις ζημιές που υπέστη η SAS λόγω της πανδημίας COVID-19.
- 36 Με το πρώτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως η Ryanair υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, στη σκέψη 30 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία των σκέψεων 40 και 41 της αποφάσεως της 11ης Νοεμβρίου 2004, Ισπανία κατά Επιτροπής (C-73/03, EU:C:2004:711), καθόσον συνήγαγε εξ αυτής κριτήριο εκτιμήσεως βάσει πιθανοτήτων. Συγκεκριμένα, κατά την αναιρεσείουσα, οσάκις το οικείο μέτρο αποσκοπεί στην κάλυψη μελλοντικών ζημιών, όπως εν προκειμένω, κάθε ενίσχυση η οποία ενδέχεται να υπερβαίνει τις ζημιές που υπέστησαν οι δικαιούχοι επιχειρήσεις πρέπει να θεωρείται ασύμβατη με την εσωτερική αγορά, ανεξαρτήτως του πόσο πιθανή είναι η υπεραντιστάθμιση των ζημιών. Η καθιέρωση μηχανισμού ανακτήσεως των υπέρ το δέον καταβληθεισών ενισχύσεων δεν αρκεί για να αποτραπεί η παροχή στη δικαιούχο επιχείρηση αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος, έστω και προσωρινού χαρακτήρα.
- 37 Με το δεύτερο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών κατά την εφαρμογή του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ και του κριτηρίου αναλογικότητας που το διαπνέει, καθόσον το Γενικό Δικαστήριο έκρινε εσφαλμένως, κατά την αναιρεσείουσα, ότι η Επιτροπή είχε αιτιολογήσει προσηκόντως την επίμαχη απόφαση, μολονότι η επιλεγείσα από το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο μέθοδος υπολογισμού της ζημίας που υπέστη η SAS δεν ήταν ακούοντως ακριβής.
- 38 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, μια ενίσχυση μπορεί να επιτραπεί δυνάμει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ μόνον επί τη βάσει ακριβούς μεθόδου υπολογισμού των ζημιών. Εν προκειμένω, η παρατιθέμενη στη σκέψη 36 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως αιτιολογία, κατά την οποία η Επιτροπή καθόρισε με επαρκή ακρίβεια στην επίμαχη απόφαση τη μέθοδο υπολογισμού για την αποτίμηση της ζημίας, δεν συμβιβάζεται με το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως, ιδίως δε με την παράγραφό της 34, όπου διευκρινίζεται ότι οι δανικές αρχές δεσμεύθηκαν να υποβάλουν έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020, προς προηγούμενη έγκριση εκ μέρους της Επιτροπής, τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε για την ποσοτικοποίηση της ζημίας.

Κατά την αναιρεσεύουσα, το επίμαχο μέτρο δεν είναι τίποτε άλλο παρά λευκή επιταγή προς τη SAS για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός έτους, δηλαδή έως την πρώτη έκθεση επί των ζημιών που υπέστη πράγματι η συγκεκριμένη αεροπορική εταιρία.

- 39 Με το τρίτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, καθόσον αποφάνθηκε, στη σκέψη 37 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η νυν αναιρεσεύουσα δεν είχε προσκομίσει κανένα στοιχείο δυνάμενο να καταδείξει ότι η μέθοδος υπολογισμού, όπως προσδιορίστηκε στην επίμαχη απόφαση, κατέστησε δυνατή τη χορήγηση κρατικής ενισχύσεως υπερβαίνουσας τη ζημία που πράγματι υπέστη η SAS. Κατά την αναιρεσεύουσα, προκειμένου να διακριβωθεί αν η μέθοδος υπολογισμού συνεπαγόταν εν προκειμένω τέτοιον κίνδυνο, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε αν η εφαρμογή της «μπορούσε» να έχει ως αποτέλεσμα υπεραντιστάθμιση. Η Ryanair, όμως, υποστηρίζει ότι παρέσχε πλείονα στοιχεία αποδεικνύοντα ότι η ενίσχυση προς τη SAS ήταν όντως μεγαλύτερη των ζημιών. Συγκεκριμένα, προκειμένου να υπολογίσει τη ζημία, το Γενικό Δικαστήριο αναγνώρισε τη σημασία των μεταβλητών δαπανών, οι οποίες έπρεπε να εξαιρεθούν από την ποσοτικοποίηση της ζημίας. Η αναιρεσεύουσα υποστηρίζει ότι εάν οι σταθερές και οι μεταβλητές δαπάνες είναι άγνωστες, υφίσταται κίνδυνος υπεραντιστάθμισεως. Τούτο πρέπει, επομένως, να αρκεί για να αποδειχθεί ότι η ενίσχυση δεν ήταν ανάλογη της ζημίας που υπέστη η SAS λόγω της κρίσεως που προκάλεσε η πανδημία COVID-19. Επιπλέον, κατά την αναιρεσεύουσα, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον έκρινε κατά σύστημα ότι το βάρος αποδείξεως το έφερε η νυν αναιρεσεύουσα και όχι η Επιτροπή.
- 40 Με το τέταρτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, στη σκέψη 39 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, απορρίπτοντας απλώς διά παραπομπής στη σκέψη 24 της εν λόγω αποφάσεως το επιχείρημα της νυν αναιρεσεύουσας ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη τη ζημία που υπέστησαν οι λοιπές αεροπορικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στη Δανία. Συγκεκριμένα, η αρχή ότι η ενίσχυση πρέπει να είναι ανάλογη της ζημίας επιτάσσει, κατά την αναιρεσεύουσα, την αποτίμηση της ζημίας όχι μόνον για τον δικαιούχο της ενισχύσεως, αλλά και για τους ανταγωνιστές του. Εν προκειμένω, θα έπρεπε, επομένως, να υπάρξει εκτίμηση των συνεπειών του επίμαχου μέτρου ως προς τις λοιπές αεροπορικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στη Δανία. Εν πάση περιπτώσει, κατά την αναιρεσεύουσα, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε βασίμως να αποφανθεί, όπως έπραξε στις σκέψεις 70 και 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το επίμαχο μέτρο ήταν δικαιολογημένο λαμβανομένης υπόψη της μεγαλύτερης ζημίας που υπέστη η SAS λόγω της ανταγωνιστικής θέσεώς της ούτε να αρνηθεί να λάβει υπόψη τη θέση αυτή κατά την εκτίμηση της αναλογικότητας της ενισχύσεως σε σχέση με τη ζημία.
- 41 Με το πέμπτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως, η αναιρεσεύουσα προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι δικαιολόγησε το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη την ενίσχυση που χορήγησε το Βασίλειο της Νορβηγίας, συνεκτιμώντας τη δέσμευση του Βασιλείου της Δανίας να ζητήσει την επιστροφή της ενισχύσεως εκ των υστέρων, σε περίπτωση που το επίμαχο μέτρο, αθροιζόμενο με άλλα, περιλαμβανομένων και εκείνων που χορηγήθηκαν από αλλοδαπές αρχές, θα υπερέβαινε τη ζημία που υπέστη πράγματι η SAS, μολοντί η Επιτροπή όφειλε να λάβει ευθύς εξαρχής υπόψη την ενίσχυση που χορήγησε το Βασίλειο της Νορβηγίας, δεδομένου ότι η ύπαρξη της συγκεκριμένης ενισχύσεως ήταν γνωστή κατά τον χρόνο εκδόσεως της επίμαχης αποφάσεως, και να μην αρκестθεί σε εκ των υστέρων αποτίμηση.
- 42 Με το έκτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον αυτό απέρριψε, στις σκέψεις 50 και 51 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το επιχείρημα της νυν αναιρεσεύουσας ότι το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα εκ του ότι

η SAS ήταν η μόνη αεροπορική εταιρία δικαιούχος του επίμαχου μέτρου έπρεπε να ληφθεί υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί ο συμβατός χαρακτήρας της ενισχύσεως υπό το πρίσμα του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ. Κατά την αναιρεσείουσα, μια τέτοια εκτίμηση είναι ουσιώδους σημασίας προκειμένου να καθορισθεί αν η ενίσχυση βαίνει πέραν αυτού που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του διακηρυχθέντος σκοπού και, επομένως, αν είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας.

- 43 Η Επιτροπή, το Βασίλειο της Δανίας, η Γαλλική Δημοκρατία και η SAS υποστηρίζουν ότι ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Η Γαλλική Δημοκρατία φρονεί, περαιτέρω, ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως είναι εν μέρει απαράδεκτος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 44 Ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως βάλλει κατά των σκέψεων 29 έως 54 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στις οποίες το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε και απέρριψε τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή, προς αμφισβήτηση του αναλογικού χαρακτήρα του επίμαχου μέτρου σε σχέση με τις ζημίες που υπέστη η SAS, ιδίως καθόσον με αυτό προσάπτεται στην Επιτροπή ότι επέτρεψε ενδεχόμενη υπεραντιστάθμιση των συγκεκριμένων ζημιών.
- 45 Για την εξέταση των έξι σκελών του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, επισημαίνεται καταρχάς ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, ενίσχυση χορηγούμενη βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ πρέπει να είναι αναγκαία για την επίτευξη των προβλεπομένων από τη διάταξη αυτή σκοπών, ώστε μια ενίσχυση η οποία συνεπάγεται βελτίωση της οικονομικής καταστάσεως της δικαιούχου επιχειρήσεως, χωρίς να είναι αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών αυτών, δεν μπορεί να θεωρηθεί συμβατή με την εσωτερική αγορά (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 13ης Ιουνίου 2013, HGA κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-630/11 P έως C-633/11 P, EU:C:2013:387, σκέψη 104, και της 19ης Ιουλίου 2016, Kotnik κ.λπ., C-526/14, EU:C:2016:570, σκέψη 49).
- 46 Όσον αφορά το άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, όπως προκύπτει από την υπομνησθείσα στη σκέψη 19 της παρούσας αποφάσεως νομολογία του Δικαστηρίου, βάσει της εν λόγω διατάξεως, μπορούν να αντισταθμισθούν μόνον οι δυσχέρειες που προκαλούνται άμεσα από θεομηνίες ή από άλλα έκτακτα γεγονότα.
- 47 Ως εκ τούτου, οι χορηγούμενες ενισχύσεις δεν μπορούν να υπερβαίνουν τις ζημίες που υπέστησαν οι δικαιούχοι τους εξαιτίας του συγκεκριμένου γεγονότος, όπως έκρινε κατ' ουσίαν το Δικαστήριο, στις σκέψεις 40 και 41 της αποφάσεως της 11ης Νοεμβρίου 2004, Ισπανία κατά Επιτροπής (C-73/03, EU:C:2004:711), η οποία μνημονεύθηκε στη σκέψη 30 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 48 Συναφώς, καθόσον η Ryanair, με το πρώτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως, προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι, στην ως άνω σκέψη της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, διατύπωσε εσφαλμένο κριτήριο εκτιμήσεως βάσει πιθανοτήτων, μη συμβατό με τις διαπιστώσεις της αποφάσεως της 11ης Νοεμβρίου 2004, Ισπανία κατά Επιτροπής (C-73/03, EU:C:2004:711), επισημαίνεται ότι το εν λόγω σκέλος στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν διατύπωσε τέτοιο κριτήριο. Στη σκέψη 30 της συγκεκριμένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο απλώς διευκρίνισε ότι, στο μέτρο που το ποσό της ενισχύσεως υπερβαίνει τις ζημίες που υπέστησαν οι δικαιούχοι της ενισχύσεως, το υπερβάλλον μέρος της ενισχύσεως δεν μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει της εν λόγω διατάξεως. Εν

πάση περιπτώσει, από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο, προκειμένου να ελέγξει αν, με την επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή ενέκρινε υπεραντιστάθμιση της ζημίας που είχε πράγματι υποστεί η SAS, έλαβε υπόψη ένα τέτοιο κριτήριο και ότι το εν λόγω κριτήριο είχε, επομένως, συνέπειες ως προς την έκβαση του εν λόγω ελέγχου.

- 49 Ως εκ τούτου, το πρώτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.
- 50 Καθόσον, με το δεύτερο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο, κατά πρώτον, πλάνη περί το δίκαιο επειδή το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 36 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι στην επίμαχη απόφαση η Επιτροπή είχε παραθέσει αρκούντως ακριβή μέθοδο υπολογισμού της ζημίας που υπέστη η SAS, υπενθυμίζεται ότι, στη σκέψη 35 της εν λόγω αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο παραπέμπει στη σκέψη 31, στο πλαίσιο της οποίας παρέθεσε λεπτομερώς το σύνολο των στοιχείων που έλαβε υπόψη η Επιτροπή για την αποτίμηση της ζημίας αυτής. Βάσει ακριβώς της αναλυτικής ως άνω περιγραφής, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 35, ότι στην επίμαχη απόφαση η Επιτροπή προσδιόρισε, αφενός, τα στοιχεία που ελήφθησαν υπόψη για την ποσοτικοποίηση της ζημίας, συγκεκριμένα δε την απώλεια εισοδήματος, τις εξοικονομούμενες μεταβλητές δαπάνες και την προσαρμογή του περιθωρίου κέρδους, καθώς και το χρονικό διάστημα κατά το οποίο μπορούσε να επέλθει η συγκεκριμένη ζημία, και διευκρίνισε, αφετέρου, ότι η απώλεια εισοδήματος έπρεπε να προσδιορισθεί λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των εσόδων της SAS, και όχι μόνον εκείνων που προέρχονταν από την αεροπορική μεταφορά επιβατών. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι η Επιτροπή είχε λάβει υπόψη τη δέσμευση των δανικών αρχών, αφενός, να προβούν σε λεπτομερή και συγκεκριμένη εκ των υστέρων ποσοτικοποίηση της ζημίας που υπέστη η SAS και του ποσού της ενισχύσεως που θα ελάμβανε τελικά και, αφετέρου, να διασφαλίσουν ότι η SAS θα επέστρεφε ενδεχόμενη υπεραντιστάθμιση της εν λόγω ζημίας.
- 51 Βάσει του συνόλου των στοιχείων τα οποία έλαβε υπόψη η Επιτροπή για τον προσδιορισμό της ζημίας που υπέστη η SAS, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 36 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, ιδίως δε του ότι η ποσοτικοποίηση της εν λόγω ζημίας και του τελικώς καταβληθέντος ποσού ενισχύσεως έγινε κατ' ανάγκην βάσει προβολής στο μέλλον, η επίμαχη απόφαση παρέθεσε με επαρκή ακρίβεια τη μέθοδο υπολογισμού της ζημίας.
- 52 Αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ryanair, το ως άνω συμπέρασμα δεν δύναται να κλονισθεί απλώς και μόνον επειδή οι δανικές αρχές είχαν δεσμευθεί να υποβάλουν στην Επιτροπή την αναλυτική μέθοδο υπολογισμού που θα χρησιμοποιούνταν για την εκ των υστέρων ποσοτικοποίηση της ζημίας.
- 53 Στο μέτρο που, κατά δεύτερον, με το δεύτερο αυτό σκέλος η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε παραμόρφωση των υποβληθέντων στην κρίση του πραγματικών περιστατικών, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, από το άρθρο 256, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και από το άρθρο 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο, αφενός, για τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών, εκτός αν η ανακρίβεια του περιεχομένου των διαπιστώσεών του προκύπτει από τα στοιχεία της δικογραφίας που του έχουν υποβληθεί, και, αφετέρου, για την εκτίμηση αυτών των πραγματικών περιστατικών (απόφαση της 25ης Ιουνίου 2020, EUSC κατά ΚΕ, C-14/19 P, EU:C:2020:492, σκέψη 103 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 54 Συνεπώς, υπό την επιφύλαξη της περίπτωσης παραμόρφωσης των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίσθηκαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών δεν συνιστά νομικό ζήτημα υποκείμενο, ως τέτοιο, στον ανααιρετικό έλεγχο του Δικαστηρίου (απόφαση της 25ης Ιουνίου 2020, EUSC κατά KF, C-14/19 P, EU:C:2020:492, σκέψη 104 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 55 Οσάκις ο ανααιρεσείων προβάλλει παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου, οφείλει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 256 ΣΛΕΕ, του άρθρου 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 168, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού Διαδικασίας, να εκθέτει επακριβώς τα στοιχεία τα οποία διατείνεται ότι παραμόρφωσε το Γενικό Δικαστήριο και να καταδεικνύει τα σφάλματα αναλύσεως στα οποία υπέπεσε, κατά την εκτίμησή του, το Γενικό Δικαστήριο και τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα την εκ μέρους του παραμόρφωση αυτή. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, εξάλλου, η παραμόρφωση πρέπει να προκύπτει προδήλως από τα στοιχεία της δικογραφίας, χωρίς να απαιτείται εκ νέου εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων (απόφαση της 25ης Ιουνίου 2020, EUSC κατά KF, C-14/19 P, EU:C:2020:492, σκέψη 105 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 56 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, προς στήριξη του εν λόγω σκέλους, η Ryanair δεν προσδιορίζει τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία διατείνεται ότι παραμόρφωσε το Γενικό Δικαστήριο προκειμένου να κρίνει ότι η Επιτροπή παρέθεσε ακούρτως ακριβή μέθοδο υπολογισμού της ζημίας και, κατά μείζονα λόγο, δεν καταδεικνύει κατά ποίον τρόπο παραμορφώθηκαν τα στοιχεία αυτά.
- 57 Ως εκ τούτου, το δεύτερο σκέλος του δευτέρου λόγου αναίρεσεως είναι αβάσιμο.
- 58 Με το τρίτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναίρεσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών όσον αφορά τη σκέψη 37 της ανααιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά την οποία η προσφεύγουσα δεν προσκόμισε κανένα στοιχείο δυνάμενο να καταδείξει ότι η μέθοδος υπολογισμού της ζημίας που χρησιμοποίησε η Επιτροπή καθιστά δυνατή την καταβολή ενισχύσεως μεγαλύτερης από τη ζημία που πράγματι υπέστη η SAS.
- 59 Στο μέτρο, όμως, που, προς στήριξη του ως άνω σκέλους, η Ryanair απλώς διατείνεται ότι τα πραγματικά στοιχεία που υπέβαλε στην κρίση του Γενικού Δικαστηρίου μπορούσαν να καταδείξουν το βάσιμο του επιχειρήματος αυτού, το εν λόγω σκέλος πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτο, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 53 και 54 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι, ελλείψει συγκεκριμένων στοιχείων δυνάμενων να αποδείξουν ενδεχόμενη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, η ανααιρεσείουσα αποσκοπεί στην πραγματικότητα να θέσει υπό αμφισβήτηση την ορθότητα της κυριαρχικής εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο προκειμένου να αποφανθεί, στη σκέψη 38 της ανααιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη εκτιμήσεως όσον αφορά την αποτίμηση της ζημίας που υπέστη η SAS.
- 60 Καθόσον η Ryanair υποστηρίζει, επιπλέον, ότι το Γενικό Δικαστήριο, ενεργώντας ως άνω, αντέστρεψε το βάρος αποδείξεως, το οποίο, κατά την ανααιρεσείουσα, πρέπει να φέρει η Επιτροπή, υπενθυμίζεται ότι το πρόσωπο που προβάλλει πραγματικά περιστατικά προς στήριξη αιτήματος ή επιχειρήματος είναι αυτό που οφείλει να αποδείξει το υποστατό τους [πρβλ.

απόφαση της 26ης Ιουνίου 2001, *Brunnhofer*, C-381/99, EU:C:2001:358, σκέψη 52, και διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 25ης Ιανουαρίου 2008, *Provincia di Ascoli Piceno και Comune di Monte Urano κατά Apache Footwear κ.λπ.*, C-464/07 P(I), EU:C:2008:49, σκέψη 9].

- 61 Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο δεν παρέβη τις αρχές περί κατανομής του βάρους αποδείξεως διαπιστώνοντας ότι η Ryanair δεν είχε αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά που επικαλέσθηκε προς στήριξη των επιχειρημάτων της ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλματα όσον αφορά την αποτίμηση της ζημίας που είχε υποστεί η SAS.
- 62 Κατά συνέπεια, το τρίτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως εν μέρει απαράδεκτο και εν μέρει αβάσιμο.
- 63 Με το τέταρτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως προβάλλεται, κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο, εξετάζοντας αν η Επιτροπή βασίμως εκτίμησε ότι το επίμαχο μέτρο ήταν ανάλογο προς τις ζημίες που υπέστη η SAS λόγω της πανδημίας COVID-19 και ότι η εταιρία αυτή δεν έτυχε υπεραντισταθμίσεως της ζημίας της, κακώς απέρριψε, στη σκέψη 39 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το επιχείρημα της Ryanair, το οποίο παρατίθεται στη σκέψη 34 της ίδιας αποφάσεως, ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη τις ζημίες που υπέστησαν οι λοιπές αεροπορικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στη Δανία.
- 64 Συναφώς, όσον αφορά το ζήτημα αν μέτρο ενισχύσεως χορηγούμενου βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ είναι σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας υπό το πρίσμα του ύψους της οικείας ενισχύσεως, από τη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι το ύψος αυτό δεν μπορεί να υπερβαίνει τις ζημίες που υπέστη ο δικαιούχος της ενισχύσεως. Επομένως, σε περίπτωση ατομικής ενισχύσεως, όπως εν προκειμένω, απόκειται στην Επιτροπή να διακριβώσει, κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν η ενίσχυση συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά, ότι ο δικαιούχος δεν λαμβάνει ποσό ενισχύσεως που υπερβαίνει τη ζημία την οποία αυτός πράγματι υπέστη λόγω του επίμαχου έκτακτου γεγονότος.
- 65 Ενόψει, όμως, της ως άνω εκτιμήσεως ως προς συγκεκριμένη αεροπορική εταιρία, το ζήτημα αν και σε ποιον βαθμό και άλλες εταιρίες υπέστησαν ζημίες λόγω του ιδίου γεγονότος στερείται σαφώς σημασίας.
- 66 Επιπλέον, από τις σκέψεις 21 έως 26 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι, προς στήριξη του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Ryanair υποστηρίζει εσφαλμένως ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο αποφαινόμενο ότι το οικείο κράτος μέλος δεν όφειλε να λάβει υπόψη το σύνολο των ζημιών τις οποίες προκάλεσε το επίμαχο έκτακτο γεγονός ή να χορηγήσει ενίσχυση σε όλους αυτούς που υπέστησαν τις εν λόγω ζημίες. Ως εκ τούτου, ορθώς κατά νόμον έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, βάσει των ίδιων αυτών εκτιμήσεων, στη σκέψη 39 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η έγκριση της χορηγήσεως ενισχύσεως με αποκλειστική δικαιούχο τη SAS δεν προϋπέθετε την εκ μέρους της Επιτροπής απόδειξη του ότι η προκληθείσα από το γεγονός αυτό ζημία είχε ζημιώσει μόνον τη συγκεκριμένη επιχείρηση.
- 67 Τέλος, η Ryanair περιορίζεται στον ισχυρισμό ότι ενέχει αντίφαση το γεγονός ότι το Γενικό Δικαστήριο δικαιολόγησε τον αναγκαίο χαρακτήρα του επίμαχου μέτρου μνημονεύοντας την ανταγωνιστική θέση της SAS, πλην όμως δεν έλαβε υπόψη την εν λόγω θέση κατά την εκτίμηση της αναλογικότητας της ενισχύσεως, χωρίς εντούτοις να εκθέτει επακριβώς τα νομικά επιχειρήματα προς στήριξη του εν λόγω ισχυρισμού.
- 68 Ως εκ τούτου, το τέταρτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

- 69 Στο μέτρο που η Ryanair υποστηρίζει, με το πέμπτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, ότι, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε το Γενικό Δικαστήριο με τις σκέψεις 48 και 49 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή έπρεπε ευθύς εξαρχής να λάβει υπόψη, για να εκτιμήσει αν υφίσταται υπεραντισταθμισή της ζημίας που υπέστη η SAS, την ενίσχυση που χορήγησε το Βασίλειο της Νορβηγίας και να μην περιορισθεί σε εκ των υστέρων αποτίμηση, αρκεί να επισημανθεί ότι στη σκέψη 49 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή είχε πράγματι λάβει υπόψη, στην επίμαχη απόφαση, τις ενισχύσεις που χορήγησε το Βασίλειο της Νορβηγίας και ότι η Ryanair δεν προέβαλε κανένα επιχείρημα προς αντίκρουση της συγκεκριμένης διαπιστώσεως.
- 70 Το πέμπτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει, συνεπώς, να απορριφθεί ως αβάσιμο.
- 71 Με το έκτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο, κατ' ουσίαν, ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον έκρινε, στις σκέψεις 51 και 52 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να λάβει υπόψη, προκειμένου να εκτιμήσει αν το επίμαχο μέτρο συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, και, ιδίως, αν είναι αναλογικό, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που παρασχέθηκε στη SAS λόγω του ότι ήταν η μόνη δικαιούχος της συγκεκριμένης ενισχύσεως.
- 72 Συναφώς διαπιστώνεται, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας G. Pitruzzella στο σημείο 48 των προτάσεων του στην υπόθεση Ryanair κατά Επιτροπής (C-320/21 P, EU:C:2023:54), ότι, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ryanair, η απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Aer Lingus και Ryanair Designated Activity (C-164/15 P και C-165/15 P, EU:C:2016:990, σκέψη 92), στην οποία παρέπεμψε το Γενικό Δικαστήριο με τη σκέψη 51 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, μολονότι αφορά τον προσδιορισμό του ποσού παράνομης ενισχύσεως με σκοπό την ανάκτησή του, έχει σημασία εν προκειμένω, στο μέτρο που από την εν λόγω σκέψη 92 μπορεί να συναχθεί ότι το πλεονέκτημα που παρέχει η ενίσχυση στον δικαιούχο της δεν περιλαμβάνει το ενδεχόμενο οικονομικό όφελος που θα μπορούσε να αποκομίσει ο συγκεκριμένος δικαιούχος από την εκμετάλλευση του επίμαχου πλεονεκτήματος.
- 73 Επομένως, στην περίπτωση του επίμαχου μέτρου, δηλαδή ενισχύσεως υπό τη μορφή εγγυήσεως, το ποσό της χορηγηθείσας στη SAS ενισχύσεως, το οποίο πρέπει να λάβει υπόψη η Επιτροπή προκειμένου να καθορίσει αν υπάρχει ενδεχόμενη υπεραντισταθμισή των ζημιών τις οποίες υπέστη η εν λόγω αεροπορική εταιρία λόγω του επίμαχου έκτακτου γεγονότος, αντιστοιχεί, καταρχήν, όπως προκύπτει από την ανακοίνωση της Επιτροπής για την εφαρμογή των άρθρων [107 και 108 ΣΛΕΕ] στις κρατικές ενισχύσεις με τη μορφή εγγυήσεων (ΕΕ 2008, C 155, σ. 10) και όπως ορθώς κατά νόμον επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 42 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στη διαφορά μεταξύ του επιτοκίου που μπορούσε να επιτύχει η SAS χάρη στο επίμαχο μέτρο ή ελλείψει αυτού κατά τον χρόνο εκδόσεως της επίμαχης αποφάσεως. Αντιθέτως, για τον προσδιορισμό αυτόν, η Επιτροπή δεν πρέπει να λάβει υπόψη τυχόν πλεονέκτημα το οποίο θα μπορούσε εμμέσως να αποκομίσει εντεύθεν η SAS, όπως είναι το προβαλλόμενο από τη Ryanair ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.
- 74 Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στις σκέψεις 51 έως 53 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να λάβει υπόψη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του οποίου την ύπαρξη προέβαλε η Ryanair.

- 75 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το έκτο σκέλος του δευτέρου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο και, κατά συνέπεια, ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό του.

Επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 76 Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, ο οποίος βάλλει κατά των σκέψεων 58 έως 76 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο και σε πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, καθόσον απέρριψε το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή και αποφάνθηκε, στη σκέψη 76 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η χορήγηση του επίμαχου μέτρου αποκλειστικώς στη SAS ήταν δικαιολογημένη και ότι το εν λόγω μέτρο δεν συνιστούσε παραβίαση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων.
- 77 Η Ryanair υποστηρίζει συναφώς, με το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως, ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν εφάρμοσε προσηκόντως την αρχή της απαγορεύσεως κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγενείας, η οποία συνιστά θεμελιώδη αρχή της έννομης τάξεως της Ένωσης. Μολονότι το Γενικό Δικαστήριο δέχθηκε, στη σκέψη 68 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η διαφορετική μεταχείριση την οποία εισάγει το επίμαχο μέτρο, καθόσον ωφελεί αποκλειστικώς τη SAS, μπορεί να εξομοιωθεί με δυσμενή διάκριση, έκρινε εσφαλμένως, κατά την αναιρεσεΐουσα, ότι η διάκριση αυτή έπρεπε να εκτιμηθεί μόνον υπό το πρίσμα του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, για τον λόγο ότι η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί ειδική διάταξη προβλεπόμενη από τις Συνθήκες, κατά την έννοια του άρθρου 18 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, κατά την αναιρεσεΐουσα, το Γενικό Δικαστήριο όφειλε να εξετάσει αν η διάκριση αυτή δικαιολογούνταν για λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας ή δημοσίας υγείας, κατά την έννοια του άρθρου 52 ΣΛΕΕ, ή, εν πάση περιπτώσει, αν στηριζόταν σε αντικειμενικές εκτιμήσεις, ανεξάρτητες από την ιθαγένεια των ενδιαφερομένων προσώπων.
- 78 Με το δεύτερο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η αναιρεσεΐουσα υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε, στις σκέψεις 62 έως 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σε πλάνη περί το δίκαιο και σε πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών όσον αφορά τον καθορισμό του σκοπού του επίμαχου μέτρου. Μεταξύ άλλων, το Γενικό Δικαστήριο κακώς έκρινε κατά την αναιρεσεΐουσα, στις σκέψεις 62 και 63 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το συγκεκριμένο μέτρο δεν αποσκοπούσε στη διατήρηση της «συνδεσιμότητας» της Δανίας και της «ενδοσκανδιναβικής προσβασιμότητας», διαπίστωση που συνιστά υπέρμετρα τυπολατρική ερμηνεία της επίμαχης αποφάσεως. Η συγκεκριμένη διαπίστωση ενέχει, επιπροσθέτως, αντίφαση προς τη σκέψη 70 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Κατά τη Ryanair, είναι επίσης εσφαλμένη η διαπίστωση του Γενικού Δικαστηρίου η οποία παρατίθεται στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και κατά την οποία η δυσμενής διάκριση ήταν συμφυής με τον ατομικό χαρακτήρα της ενισχύσεως.
- 79 Με το τρίτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως, η Ryanair υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον εκτίμησε εσφαλμένως, στη σκέψη 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η διαφορετική μεταχείριση την οποία συνεπαγόταν το επίμαχο μέτρο ήταν δικαιολογημένη, δεδομένου ότι η SAS, λόγω του σημαντικότερου μεριδίου της στην αγορά, ζημιώθηκε περισσότερο εξαιτίας των σχετικών με την πανδημία COVID-19 περιορισμών από ό,τι οι λοιπές αεροπορικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στη Δανία.

- 80 Κατά την αναιρεσεύουσα, όμως, πρώτον, η ως άνω δικαιολόγηση ουδόλως περιλαμβάνεται στην επίμαχη απόφαση. Δεύτερον, μια τέτοια εκτίμηση θα ισοδυναμούσε κατ' ουσίαν με την παραδοχή ότι μια επιχείρηση που κατέχει σημαντικό μερίδιο της αγοράς δικαιούται να λάβει το σύνολο των ενισχύσεων που χορηγούνται βάσει του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, όπερ αντιβαίνει στις αρχές της αναλογικότητας και του ανόθευτου ανταγωνισμού. Τρίτον, κατά την αναιρεσεύουσα, καθόσον το Γενικό Δικαστήριο, στη σκέψη 73 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δικαιολογεί την ύπαρξη δικαιώματος της SAS να τύχει του συνόλου της ενισχύσεως για τον λόγο ότι «οι περιορισμοί έπληξαν αναλογικά τη SAS πολύ περισσότερο από ό,τι την [νυν αναιρεσεύουσα]», πρόκειται για «παράλογη και προδήλως εσφαλμένη» διαπίστωση. Τέταρτον, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 75 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, λαμβανομένου υπόψη του χαμηλού ποσού του επίμαχου μέτρου, η νυν αναιρεσεύουσα δεν απέδειξε ότι η κατανομή του ποσού μεταξύ του συνόλου των αεροπορικών εταιριών που δραστηριοποιούνται στη Δανία δεν θα καθιστούσε το μέτρο άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας. Η αναιρεσεύουσα υποστηρίζει, όμως, ότι κριτήριο συνδεόμενο με μια τέτοια «πρακτική αποτελεσματικότητα», μη διευκρινισθέν από το Γενικό Δικαστήριο, θα συνιστούσε «αμιγώς *sui generis* ερμηνεία». Εν πάση περιπτώσει, η ανάλυση αυτή ουδόλως περιέχεται στην επίμαχη απόφαση.
- 81 Η Επιτροπή, το Βασίλειο της Δανίας και η Γαλλική Δημοκρατία υποστηρίζουν ότι ο τρίτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Η Γαλλική Δημοκρατία φρονεί, περαιτέρω, ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως είναι εν μέρει απαράδεκτος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 82 Με το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως, το οποίο πρέπει να εξετασθεί πρώτο, η Ryanair υποστηρίζει, καταρχάς και κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 62 έως 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, προσδιόρισε εσφαλμένως τον σκοπό του επίμαχου μέτρου, όπως αυτός προκύπτει από την επίμαχη απόφαση, και ότι κακώς έκρινε ότι ο σκοπός αυτός δεν ήταν η διατήρηση της «συνδεσιμότητας» της Δανίας και της «ενδοσκανδιναβικής προσβασιμότητας».
- 83 Διαπιστώνεται συναφώς ότι, όπως επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 63 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, από την αιτιολογική σκέψη 5 της επίμαχης αποφάσεως, η οποία περιλαμβάνεται στο σημείο της αποφάσεως που φέρει τον τίτλο «Σκοπός του μέτρου», προκύπτει ρητώς ότι ο εν λόγω σκοπός συνίσταται στην «αποζημίωση της SAS για τη ζημία που προκλήθηκε από την ακύρωση ή τον εκ νέου προγραμματισμό των πτήσεων της κατόπιν της επιβολής περιορισμών στις μετακινήσεις εν μέσω της πανδημίας COVID-19». Όσον αφορά, αντιθέτως, τη διατήρηση της «συνδεσιμότητας» της Δανίας και της «ενδοσκανδιναβικής προσβασιμότητας», τα συγκεκριμένα ζητήματα θίγονται σε διαφορετικό μέρος της επίμαχης αποφάσεως, συγκεκριμένα δε στο σημείο το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαιούχος» και στο οποίο επιχειρείται να περιγραφούν τα χαρακτηριστικά της επιχειρήσεως που αποτελεί τον αποδέκτη του επίμαχου μέτρου και όχι ο σκοπός του μέτρου.
- 84 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ούτε στρέβλωσε το γράμμα της επίμαχης αποφάσεως κρίνοντας, στη σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, λαμβανομένης υπόψη της επίμαχης αποφάσεως, το επίμαχο μέτρο δεν είχε ως σκοπό, πέραν της μερικής αποζημιώσεως της SAS για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω της πανδημίας COVID-19, τη διατήρηση της «συνδεσιμότητας» της Δανίας και της «ενδοσκανδιναβικής προσβασιμότητας».

- 85 Στο μέτρο που η Ryanair προβάλλει, εν συνεχεία, την ύπαρξη αντιφάσεως μεταξύ του σκεπτικού που παρατίθεται, αφενός, στις σκέψεις 63 και 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και, αφετέρου, στη σκέψη της 70, αρκεί η διαπίστωση ότι, στην τελευταία εκ των μνημονευομένων σκέψεων, το Γενικό Δικαστήριο δεν προβαίνει πλέον σε εξέταση του σκοπού του επίμαχου μέτρου, τον οποίο αφορούν οι σκέψεις 63 και 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, αλλά σε εξέταση της αναλογικότητας των όρων χορηγήσεως του συγκεκριμένου μέτρου σε σχέση με τον σκοπό του, η οποία διαλαμβάνεται στις σκέψεις 68 έως 75 της εν λόγω αποφάσεως.
- 86 Τέλος, καθόσον το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως βάλλει κατά της σκέψεως 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της νυν αναιρεσείουσας ότι το επίμαχο μέτρο χορηγήθηκε υπέρ της SAS για τον λόγο ότι η εν λόγω εταιρία ήταν η μόνη αεροπορική εταιρία που κατείχε άδεια χορηγηθείσα από το Βασίλειο της Δανίας, η συγκεκριμένη διαπίστωση, για τον ίδιο λόγο με εκείνον που εκτέθηκε στη σκέψη 83 της παρούσας αποφάσεως, ουδόλως ενέχει πλάνη περί το δίκαιο.
- 87 Επομένως, κατά το μέτρο αυτό, το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.
- 88 Με το τελευταίο επιχείρημα που προβάλλει στο πλαίσιο τόσο του πρώτου όσο και του δεύτερου σκέλους του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι, στις σκέψεις 65 και 68 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο κατά την εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων και, ειδικότερα, της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας, κατά το άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.
- 89 Όσον αφορά, κατά πρώτον, τον ισχυρισμό της Ryanair που αφορά πλάνη περί το δίκαιο στην οποία υπέπεσε κατ' αυτήν το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για τον χαρακτηρισμό εθνικού μέτρου ως «κρατικής ενισχύσεως», κατά την έννοια του άρθρου 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, απαιτείται να πληρούνται όλες οι ακόλουθες προϋποθέσεις. Πρώτον, πρέπει να πρόκειται για κρατική παρέμβαση ή παρέμβαση μέσω κρατικών πόρων. Δεύτερον, η παρέμβαση αυτή πρέπει να μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Τρίτον, πρέπει να παρέχει επιλεκτικό πλεονέκτημα στον δικαιούχο της. Τέταρτον, πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, Γερμανία κατά Επιτροπής, C-208/16 P, EU:C:2018:506, σκέψη 79 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 90 Επομένως, ακριβώς όσον αφορά μέτρα που έχουν τέτοια χαρακτηριστικά, καθόσον τα μέτρα αυτά είναι ικανά να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό και να θίξουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ θέτει την αρχή ότι δεν συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά.
- 91 Ειδικότερα, η απαίτηση περί επιλεκτικού χαρακτήρα που απορρέει από το άρθρο 107, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ προϋποθέτει την εκ μέρους της Επιτροπής απόδειξη ότι το οικονομικό πλεονέκτημα, υπό την ευρεία έννοια του όρου, το οποίο απορρέει άμεσα ή έμμεσα από συγκεκριμένο μέτρο, ευνοεί ειδικώς μία ή πλείονες επιχειρήσεις. Προς τούτο, η Επιτροπή υπέχει, ειδικότερα, την υποχρέωση να αποδείξει ότι το οικείο μέτρο εισάγει διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιχειρήσεων οι οποίες, από απόψεως του επιδιωκόμενου σκοπού, βρίσκονται σε παρεμφερή κατάσταση. Απαιτείται, επομένως, το πλεονέκτημα να παρέχεται επιλεκτικώς και να δύναται να περιαγάγει ορισμένες επιχειρήσεις σε πλεονεκτικότερη θέση από ό,τι άλλες (πρβλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, Βέλγιο κατά Επιτροπής, C-270/15 P, EU:C:2016:489, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 92 Σε περίπτωση κατά την οποία, όπως εν προκειμένω, το οικείο μέτρο σχεδιάζεται ως ατομική ενίσχυση, βάσει της διαπιστώσεως του οικονομικού πλεονεκτήματος μπορεί, καταρχήν, να τεκμαίρεται ο επιλεκτικός χαρακτήρας του μέτρου (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, Βέλγιο κατά Επιτροπής, C-270/15 P, EU:C:2016:489, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 93 Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο, διαπιστώνοντας, κατ' ουσίαν, στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, ως εκ της φύσεώς της, μια ατομική ενίσχυση εισάγει διαφορετική μεταχείριση της επιχειρήσεως που είναι δικαιούχος της ενισχύσεως σε σχέση με τις λοιπές επιχειρήσεις οι οποίες, λαμβανομένου υπόψη του επιδιωκόμενου σκοπού, βρίσκονται σε παρεμφερή κατάσταση, ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο. Επιπλέον, αντιθέτως προς ότι φαίνεται να υποστηρίζει η Ryanair, η ως άνω σκέψη 65 δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το Γενικό Δικαστήριο κρίνει με αυτήν ότι μια ατομική ενίσχυση την οποία θεωρεί αντίθετη προς την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων είναι, παρά ταύτα, συμβατή με την εσωτερική αγορά, δεδομένου ότι το Γενικό Δικαστήριο διευκρίνισε ρητώς, στην τελευταία περίοδο της συγκεκριμένης σκέψεως, ότι το δίκαιο της Ένωσης επιτρέπει στα κράτη μέλη να χορηγούν τέτοιες ενισχύσεις, «υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται όλοι οι όροι του άρθρου 107 ΣΛΕΕ».
- 94 Ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, το άρθρο 107, παράγραφοι 2 και 3, ΣΛΕΕ προβλέπει ορισμένες παρεκκλίσεις από τη μνημονευθείσα στη σκέψη 90 της παρούσας αποφάσεως αρχή ότι οι κρατικές ενισχύσεις δεν συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά. Είναι, επομένως, συμβατές ή μπορούν να κριθούν συμβατές με την εσωτερική αγορά οι κρατικές ενισχύσεις που χορηγούνται για τους σκοπούς και σύμφωνα με τις απαιτήσεις τις οποίες προβλέπουν οι συγκεκριμένες διατάξεις περί παρεκκλίσεων, παρά το ότι έχουν τα χαρακτηριστικά και αν παράγουν τα αποτελέσματα που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 89 της παρούσας αποφάσεως.
- 95 Ως εκ τούτου, επειδή σε διαφορετική περίπτωση οι εν λόγω διατάξεις περί παρεκκλίσεων θα στερούνταν κάθε πρακτικής αποτελεσματικότητας, κρατικές ενισχύσεις χορηγούμενες σύμφωνα με τις ως άνω απαιτήσεις, δηλαδή για αναγνωρισμένο βάσει των διατάξεων αυτών σκοπό και εντός των ορίων αυτού που είναι αναγκαίο και αναλογικό σε σχέση με την επίτευξή του, δεν πρέπει να κρίνονται ασύμβατες με την εσωτερική αγορά λαμβανομένων μόνον υπόψη των χαρακτηριστικών ή των αποτελεσμάτων, τα οποία μνημονεύθηκαν στη σκέψη 89 της παρούσας αποφάσεως και τα οποία είναι συμφυή με κάθε κρατική ενίσχυση, ήτοι, μεταξύ άλλων, για λόγους απτόμενους του επιλεκτικού χαρακτήρα της ενισχύσεως ή του ότι νοθεύει τον ανταγωνισμό (πρβλ. αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1977, Iannelli & Volpi, 74/76, EU:C:1977:51, σκέψεις 14 και 15, και της 26ης Σεπτεμβρίου 2002, Ισπανία κατά Επιτροπής, C-351/98, EU:C:2002:530, σκέψη 57).
- 96 Συνεπώς, μια ενίσχυση δεν μπορεί να κριθεί ασύμβατη με την εσωτερική αγορά για λόγους που άπτονται αποκλειστικώς του επιλεκτικού χαρακτήρα της ενισχύσεως ή του ότι νοθεύει ή απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό.
- 97 Τούτου λεχθέντος, όσον αφορά, κατά δεύτερον, τον ισχυρισμό της Ryanair ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον δεν εφάρμοσε, στη σκέψη 68 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 18 ΣΛΕΕ, αλλά εξέτασε το επίμαχο μέτρο με γνώμονα το άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η διαδικασία του άρθρου 108 ΣΛΕΕ ουδέποτε πρέπει να καταλήγει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς τις ειδικές διατάξεις της Συνθήκης. Επομένως, ενίσχυση η οποία, αυτή καθεαυτήν ή λόγω ορισμένων εκ των όρων χορηγήσεώς της, παραβιάζει διατάξεις ή γενικές αρχές του δικαίου

της Ένωσης δεν μπορεί να κριθεί συμβατή με την εσωτερική αγορά (απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2023, Επιτροπή κατά Braesch κ.λπ., C-284/21 P, EU:C:2023:58, σκέψη 96 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 98 Εντούτοις, όσον αφορά ειδικώς το άρθρο 18 ΣΛΕΕ, κατά πάγια νομολογία, το εν λόγω άρθρο μπορεί να εφαρμοστεί αυτοτελώς μόνο σε διεπόμενες από το δίκαιο της Ένωσης καταστάσεις για τις οποίες η Συνθήκη ΛΕΕ δεν προβλέπει ειδικούς κανόνες απαγορεύσεως των διακρίσεων (απόφαση της 18ης Ιουλίου 2017, Erzberger, C-566/15, EU:C:2017:562, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 99 Ως εκ τούτου, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 94 της παρούσας αποφάσεως, το άρθρο 107, παράγραφοι 2 και 3, ΣΛΕΕ προβλέπει παρεκκλίσεις από την αρχή η οποία διατυπώνεται στην παράγραφο 1 του ίδιου άρθρου, ότι δηλαδή οι κρατικές ενισχύσεις δεν συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά, και επιτρέπει επομένως, ειδικότερα, τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των επιχειρήσεων, υπό την επιφύλαξη ότι πρέπει να πληρούνται οι προβλεπόμενες από τις εν λόγω παρεκκλίσεις απαιτήσεις, δεδομένου ότι οι παρεκκλίσεις αυτές πρέπει να θεωρούνται, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας G. Pitruzzella στο σημείο 64 των προτάσεων του στην υπόθεση Ryanair κατά Επιτροπής (C-320/21 P, EU:C:2023:54), «ειδικές διατάξεις» προβλεπόμενες από τις Συνθήκες, κατά την έννοια του άρθρου 18, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.
- 100 Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 68 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το άρθρο 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ αποτελεί τέτοια ειδική διάταξη και ότι έπρεπε μόνο να εξετασθεί αν η διαφορετική μεταχείριση την οποία συνεπαγόταν το επίμαχο μέτρο επιτρεπόταν βάσει της εν λόγω διατάξεως.
- 101 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ούτε οι διαφορές ως προς τη μεταχείριση τις οποίες συνεπάγεται το επίμαχο μέτρο έπρεπε να δικαιολογηθούν με γνώμονα τους λόγους που παρατίθενται στο άρθρο 52 ΣΛΕΕ, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Ryanair.
- 102 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, η τελευταία αιτίαση του δευτέρου σκέλους και το πρώτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.
- 103 Με το τρίτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών κατά την εξέταση, ιδίως στις σκέψεις 72, 73 και 75 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και στο πλαίσιο του ζητήματος της αναλογικότητας του επίμαχου μέτρου, του βασίμου των επιχειρημάτων της νυν αναιρεσείουσας, τα οποία παρατίθενται στη σκέψη 71 της εν λόγω αποφάσεως, περί του ότι η διαφορετική μεταχείριση την οποία συνεπαγόταν το μέτρο δεν ήταν αναλογική, καθόσον παρέχει στη SAS το σύνολο της ενισχύσεως που αποσκοπεί στην επανόρθωση της ζημίας λόγω της πανδημίας COVID-19, ενώ, κατά την αναιρεσείουσα, η SAS υπέστη ποσοστό μικρότερο από το 35 % της εν λόγω ζημίας.
- 104 Συναφώς, προβάλλοντας μια πρώτη αιτίαση, η Ryanair υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο αποφαινόμενο, μεταξύ άλλων, στη σκέψη 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η SAS, λόγω του σημαντικότερου μεριδίου που κατέχει στην αγορά, επηρεάσθηκε περισσότερο από τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν εν μέσω της πανδημίας COVID-19 σε σχέση με τις λοιπές αεροπορικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στη Δανία, παρέθεσε

δικαιολόγηση η οποία δεν περιέχεται στην επίμαχη απόφαση, με συνέπεια να αντικαταστήσει με το δικό του σκεπτικό την αιτιολογία που είχε εκθέσει η Επιτροπή προς στήριξη της αποφάσεώς της.

- 105 Μολονότι, βεβαίως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας κατά το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο και το Γενικό Δικαστήριο δεν δύνανται, εν πάση περιπτώσει, να αντικαταστήσουν την αιτιολογία του οργάνου που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη με τη δική τους (πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, *World Duty Free Group και Ισπανία κατά Επιτροπής*, C-51/19 P και C-64/19 P, EU:C:2021:793, σκέψη 70 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), επιβάλλεται πάντως η διαπίστωση ότι, στη σκέψη 72 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο, εξετάζοντας τα μνημονευόμενα στη σκέψη 103 της παρούσας αποφάσεως επιχειρήματα της νυν αναιρεσείουσας, απλώς υπενθύμισε το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως και, ειδικότερα, συνήγαγε συμπεράσματα από τα παρατιθέμενα σε αυτήν στοιχεία, χωρίς ωστόσο να αντικαταστήσει την αιτιολογία της.
- 106 Στο μέτρο που, με την τρίτη αιτίαση του τρίτου σκέλους, η αναιρεσείουσα βάλλει κατά των διαπιστώσεων του Γενικού Δικαστηρίου, στις σκέψεις 72 και 73 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το μερίδιο αγοράς της SAS ήταν «σημαντικά υψηλότερο από εκείνο του πλησιέστερου ανταγωνιστή της» και ότι «οι εν λόγω περιορισμοί», ήτοι οι επιβληθέντες εν μέσω της πανδημίας COVID-19, «έπληξαν αναλογικά τη SAS πολύ περισσότερο», διαπιστώνεται ότι πρόκειται για κυριαρχικές εκτιμήσεις πραγματικών περιστατικών στις οποίες, επιπροσθέτως, το Γενικό Δικαστήριο προέβη επαλλάλως.
- 107 Ως εκ τούτου, η υπό κρίση αιτίαση πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη, κατά μείζονα λόγο λαμβανομένου υπόψη ότι η αναιρεσείουσα ουδόλως αποδεικνύει παραμόρφωση των εν λόγω πραγματικών περιστατικών από το Γενικό Δικαστήριο.
- 108 Επιπλέον, καθόσον η Ryanair υποστηρίζει προς στήριξη της δεύτερης και της τρίτης αιτιάσεως του εν λόγω σκέλους, κατ' ουσίαν, ότι, βάσει της αρχής της αναλογικότητας, οι ενισχύσεις έπρεπε να κατανεμηθούν μεταξύ όλων των ζημιωθέντων λόγω του επίμαχου έκτακτου γεγονότος, αναλόγως των ζημιών που υπέστησαν, η συλλογιστική αυτή στηρίζεται σε εσφαλμένη παραδοχή, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 20 έως 25 της παρούσας αποφάσεως.
- 109 Όσον αφορά την τέταρτη αιτίαση του τετάρτου σκέλους του τρίτου λόγου αναιρέσεως, αρκεί η διαπίστωση ότι βάλλει κατά της σκέψεως 75 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η οποία παρατίθεται επαλλάλως σε σχέση με την κρίση, στη σκέψη 74 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η διαφορετική μεταχείριση υπέρ της SAS δεν αντιβαίνει στην αρχή της αναλογικότητας. Ως εκ τούτου, το υπό εξέταση επιχείρημα πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελές.
- 110 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, πρέπει να απορριφθεί το τρίτο σκέλος του τρίτου λόγου αναιρέσεως και, συνακόλουθα, ο λόγος αυτός στο σύνολό του.

Επί του τετάρτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 111 Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, ο οποίος βάλλει κατά των σκέψεων 81 έως 83 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο και πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών

στοιχείων, καθόσον απέρριψε το δεύτερο σκέλος του τρίτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή της, με το οποίο προέβαλε προσβολή της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

- 112 Με το πρώτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας, στη σκέψη 81 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η νυν αναιρεσείουσα δεν απέδειξε τους λόγους για τους οποίους ο αποκλειστικός χαρακτήρας του επίμαχου μέτρου, το οποίο χορηγήθηκε μόνον στη SAS, «είναι ικανός να την αποτρέψει από την εγκατάσταση στη Δανία ή την παροχή υπηρεσιών από και προς τη χώρα αυτή», επέλεξε εσφαλμένο κριτήριο προκειμένου να εκτιμήσει αν το μέτρο παρακωλύει ή καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και της ελευθερίας εγκατάστασης. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι, κατά τη νομολογία, το Γενικό Δικαστήριο όφειλε να εξετάσει αν το μέτρο ήταν ικανό να αποτρέψει «οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο επιχειρηματία» και, επομένως, εν προκειμένω, άλλες αεροπορικές εταιρίες, πλην της SAS, που δραστηριοποιούνται στη Δανία, να εγκατασταθούν ή να παράσχουν υπηρεσίες εντός του οικείου κράτους μέλους.
- 113 Με το δεύτερο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair υποστηρίζει ότι, στο πλαίσιο της προσφυγής της, απέδειξε επαρκώς κατά νόμον, σύμφωνα με το εφαρμοστέο κριτήριο, ότι το επίμαχο μέτρο περιήγε σε μειονεκτική θέση, στην πράξη, αποκλειστικώς τους αεροπορικούς μεταφορείς που έχουν την έδρα τους σε άλλο κράτος μέλος πλην του Βασιλείου της Δανίας. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι προσκόμισε πολλά αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το περιοριστικό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών αποτέλεσμα του μέτρου και ότι το Γενικό Δικαστήριο, παραλείποντας να τα εξετάσει, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και σε παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων.
- 114 Με το τρίτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, η Ryanair υποστηρίζει ότι, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 81 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, εκείνη απέδειξε ότι ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και της ελευθερίας εγκαταστάσεως δεν ήταν δικαιολογημένος. Κατά την αναιρεσείουσα, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον παρέπεμψε κατά γενικό τρόπο στη σχετική με το άρθρο 107 ΣΛΕΕ συλλογιστική εντός του πλαισίου του άρθρου 18 ΣΛΕΕ, ενώ εξέταζε περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Κατά την αναιρεσείουσα, το Γενικό Δικαστήριο και προηγουμένως η Επιτροπή όφειλαν, στην πραγματικότητα, να εξετάσουν αν ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών τον οποίο συνεπαγόταν το επίμαχο μέτρο δικαιολογούνταν βάσει επιτακτικού λόγου γενικού συμφέροντος, μη εισάγοντος διακρίσεις, αναγκαίου και αναλογικού σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό γενικού συμφέροντος. Η νυν αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι προσδιόρισε τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που κατεδείκνυαν ότι το επίμαχο μέτρο παρήγαγε περιοριστικά της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών αποτελέσματα τα οποία δεν ήταν αναγκαία ούτε κατάλληλα ή ανάλογα προς τον σκοπό που επιδίωκε ρητώς το μέτρο. Το Γενικό Δικαστήριο «αρνήθηκε την πραγματικότητα αυτή» και, κατά συνέπεια, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και σε πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών.
- 115 Η Επιτροπή, το Βασίλειο της Δανίας και η Γαλλική Δημοκρατία υποστηρίζουν ότι ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 116 Καθόσον η Ryanair υποστηρίζει, με το πρώτο σκέλος του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, ότι το Γενικό Δικαστήριο χρησιμοποίησε, στην πρώτη περίοδο της σκέψεως 81 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, εσφαλμένο κριτήριο προκειμένου να εκτιμήσει αν το επίμαχο μέτρο παρακωλύει ή

καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και της ελευθερίας εγκαταστάσεως, διαπιστώνεται ότι το συγκεκριμένο σκέλος στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της εν λόγω σκέψεως. Πράγματι, χωρίς να απαιτείται να εξετασθεί αν, όπως υποστηρίζει η Ryanair, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ως προς την έκταση του βάρους αποδείξεως που έφερε η αναιρεσείουσα, από τη δεύτερη περίοδο της εν λόγω σκέψεως, η οποία παραπέμπει στις σκέψεις 58 έως 76 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως όπου το Γενικό Δικαστήριο ανέλυσε την αναλογικότητα του επίμαχου μέτρου σε σχέση με την κατάσταση του συνόλου των αεροπορικών εταιριών που δραστηριοποιούνται στη Δανία, προκύπτει ότι, όπως ορθώς επισήμανε η Γαλλική Κυβέρνηση στο υπόμνημά της επί της αιτήσεως αναιρέσεως, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε την ύπαρξη περιοριστικών αποτελεσμάτων εν γένει και, επομένως, των αποτελεσμάτων που θα παράγονταν όχι αποκλειστικώς έναντι της Ryanair, αλλά και έναντι του συνόλου των αεροπορικών εταιριών που δραστηριοποιούνται ή επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στη Δανία.

- 117 Ως εκ τούτου, το εν λόγω σκέλος πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμο.
- 118 Με το δεύτερο και το τρίτο σκέλος του τετάρτου λόγου αναιρέσεως, τα οποία πρέπει να εξετασθούν από κοινού, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο, κατ' ουσίαν, ότι στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον εξέτασε μόνον ότι το επίμαχο μέτρο είχε ως αποκλειστικό δικαιούχο τη SAS, με γνώμονα τα κριτήρια του άρθρου 107 ΣΛΕΕ, χωρίς να διακριβώσει αν το μέτρο δικαιολογούνταν βάσει των λόγων που διαλαμβάνονται στις διατάξεις περί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ή της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Η Ryanair υποστηρίζει, όμως, ότι υπέβαλε στο Γενικό Δικαστήριο πραγματικά και νομικά στοιχεία καταδεικνύοντα παράβαση των εν λόγω διατάξεων.
- 119 Συναφώς, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 97 της παρούσας αποφάσεως, η διαδικασία του άρθρου 108 ΣΛΕΕ ουδέποτε πρέπει να καταλήγει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς τις ειδικές διατάξεις της Συνθήκης. Επομένως, ενίσχυση η οποία, αυτή καθεαυτήν ή λόγω ορισμένων εκ των όρων χορηγήσεώς της, παραβιάζει διατάξεις ή γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να κριθεί συμβατή με την εσωτερική αγορά.
- 120 Ωστόσο, αφενός, όπως κατ' ουσίαν επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας G. Pitruzzella στο σημείο 85 των προτάσεών του στην υπόθεση Ryanair κατά Επιτροπής (C-320/21 P, EU:C:2023:54), τα περιοριστικά αποτελέσματα που αναπτύσσει μέτρο ενισχύσεως ως προς την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών ή την ελευθερία εγκαταστάσεως δεν συνιστούν άνευ άλλου τινός περιορισμό απαγορευμένο από τη Συνθήκη, καθόσον μπορεί να πρόκειται για αποτέλεσμα συμφυές με την ίδια τη φύση της κρατικής ενίσχυσης, όπως είναι ο επιλεκτικός χαρακτήρας της.
- 121 Αφετέρου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, οσάκις οι όροι χορηγήσεως μιας ενισχύσεως συνδέονται τόσο άρρηκτα με το αντικείμενό της ώστε να μην μπορούν να εκτιμηθούν χωριστά, το αποτέλεσμά τους επί του συμβατού ή μη της ενισχύσεως στο σύνολό της πρέπει κατ' ανάγκην να εκτιμάται με τη διαδικασία που προβλέπεται από το άρθρο 108 ΣΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις της 22ας Μαρτίου 1977, Iannelli & Volpi, 74/76, EU:C:1977:51, σκέψη 14, και της 31ης Ιανουαρίου 2023, Επιτροπή κατά Braesch κ.λπ., C-284/21 P, EU:C:2023:58, σκέψη 97).
- 122 Εν προκειμένω δε, όπως προκύπτει από τη σκέψη 83 της παρούσας αποφάσεως, η επιλογή της SAS ως δικαιούχου του επίμαχου μέτρου αποτελεί μέρος του αντικειμένου του και, εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι η επιλογή αυτή αποτελεί όρο χορηγήσεως του εν λόγω μέτρου, η Ryanair δεν αμφισβητεί ότι ο όρος αυτός συνδέεται άρρηκτα με το συγκεκριμένο αντικείμενο, το οποίο συνίσταται στη μερική αποζημίωση της συγκεκριμένης επιχειρήσεως για τη

ζημία που προκλήθηκε από την πανδημία COVID-19. Ως εκ τούτου, το αποτέλεσμα εκ της επιλογής της SAS ως δικαιούχου του επίμαχου μέτρου ως προς την εσωτερική αγορά δεν μπορεί να αποτελέσει το αντικείμενο ελέγχου χωριστού από τον έλεγχο του ζητήματος αν το επίμαχο μέτρο ενισχύσεως στο σύνολό του συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται από το άρθρο 108 ΣΛΕΕ.

- 123 Από τις ανωτέρω σκέψεις και από όσα επισημάνθηκαν, ιδίως, στις σκέψεις 95 και 96 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 81 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι προκειμένου η νυν αναιρεσείουσα να αποδείξει ότι το επίμαχο μέτρο, λόγω του ότι χορηγήθηκε αποκλειστικώς στη SAS, παρεκώλυε την ελευθερία εγκαταστάσεως και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, έπρεπε να καταδείξει, εν προκειμένω, ότι το συγκεκριμένο μέτρο παρήγε περιοριστικά αποτελέσματα που έβαιναν πέραν εκείνων που είναι συμφυή με κρατική ενίσχυση χορηγηθείσα σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 107, παράγραφος 2, στοιχείο β', ΣΛΕΕ.
- 124 Τα επιχειρήματα, όμως, που προέβαλε η Ryanair προς στήριξη του δευτέρου και του τρίτου σκέλους του τετάρτου λόγου αναιρέσεως έχουν, στο σύνολό τους, ως σκοπό να βάλλουν κατά της επιλογής της SAS ως μόνου δικαιούχου του επίμαχου μέτρου και κατά των συνεπειών της επιλογής αυτής, μολονότι η συγκεκριμένη επιλογή ήταν συμφυής με τον επιλεκτικό χαρακτήρα του μέτρου.
- 125 Επιπλέον, όσον αφορά τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι προσκόμισε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, διαπιστώνεται ότι η Ryanair δεν προέβαλε κανένα επιχείρημα δυνάμενο να καταδείξει ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία.
- 126 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του πέμπτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 127 Με τον πέμπτο λόγο αναιρέσεως, η Ryanair υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο, διαπιστώνοντας, στις σκέψεις 86 και 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι είχε παύσει να υφίσταται ο σκοπός για τον οποίο προβλήθηκε ο τέταρτος λόγος της προσφυγής, ο οποίος αφορούσε την άρνηση της Επιτροπής να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας, και ότι ο λόγος αυτός στερούνταν πλέον αυτοτελούς περιεχομένου, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και σε πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών.
- 128 Συγκεκριμένα, η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, ο ως άνω λόγος ακυρώσεως είχε αυτοτελές περιεχόμενο, διαφορετικό από τους τρεις πρώτους λόγους ακυρώσεως που προβλήθηκαν με την προσφυγή, διότι το κριτήριο ελέγχου είναι διαφορετικό για την απόδειξη των σοβαρών δυσχερειών οι οποίες θα έπρεπε να οδηγήσουν στην κίνηση επίσημης διαδικασίας έρευνας, θα μπορούσε δε να γίνει δεκτός ακόμη και αν δεν αποδεικνυόταν ότι ο έλεγχος της Επιτροπής ενείχε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως ή πλάνη περί το δίκαιο, επιχειρήματα στα οποία στηρίζονταν οι τρεις πρώτοι λόγοι ακυρώσεως.

- 129 Ομοίως, όπως υποστηρίζει η αναιρεσείουσα, δεν είχε παύσει να υφίσταται ο σκοπός για τον οποίο προβλήθηκε ο τέταρτος λόγος της προσφυγής, δεδομένου ότι η απόδειξη της υπάρξεως πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως εκ μέρους της Επιτροπής είναι εντελώς διαφορετική από την απόδειξη περί υπάρξεως σοβαρών δυσχερειών που θα έπρεπε να έχουν οδηγήσει στην κίνηση επίσημης διαδικασίας έρευνας. Επιπλέον, η Ryanair υποστηρίζει ότι προέβαλε προς τούτο αυτοτελή επιχειρήματα καταδεικνύοντα, μεταξύ άλλων, ότι η Επιτροπή δεν είχε στη διάθεσή της στοιχεία σχετικά με την αγορά τα οποία να αφορούν τη διάρθρωση του τομέα των αεροπορικών μεταφορών ούτε και πληροφορίες για την αποτίμηση του ύψους των ζημιών που προκάλεσε η σχετική με την πανδημία COVID-19 κρίση και του μέρους της ενισχύσεως που χορηγήθηκε στη SAS. Εξ αυτών συνάγεται ότι, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, η Ryanair προσδιόρισε τις ελλείψεις και τις πλημμέλειες ως προς την ενημέρωση της Επιτροπής, οι οποίες κατεδείκνυαν σοβαρές δυσχέρειες και οι οποίες συνιστούσαν «αυτοτελές περιεχόμενο» σε σχέση με τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως.
- 130 Η Επιτροπή, το Βασίλειο της Δανίας και η Γαλλική Δημοκρατία υποστηρίζουν ότι ο πέμπτος λόγος αναίρεσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 131 Σε περίπτωση κατά την οποία προσφεύγων ζητεί την ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής περί μη διατυπώσεως αντιρρήσεων όσον αφορά κρατική ενίσχυση, βάλλει κυρίως κατά του ότι η απόφαση εκδόθηκε χωρίς το εν λόγω θεσμικό όργανο να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας, προσβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα διαδικαστικά δικαιώματα του προσφεύγοντος. Προκειμένου να γίνει δεκτό το αίτημα ακυρώσεως, ο προσφεύγων μπορεί να προβάλει οποιονδήποτε λόγο δυνάμενο να αποδείξει ότι η εκτίμηση των πληροφοριών και των στοιχείων που διέθετε η Επιτροπή κατά το προκαταρκτικό στάδιο εξετάσεως του κοινοποιηθέντος μέτρου θα έπρεπε να δημιουργήσει αμφιβολίες όσον αφορά το ζήτημα αν το μέτρο συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά. Πάντως, η προβολή τέτοιων επιχειρημάτων δεν θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια ούτε τη μεταβολή του αντικειμένου της προσφυγής ούτε την τροποποίηση των προϋποθέσεων του παραδεκτού. Αντιθέτως, η ύπαρξη αμφιβολιών όσον αφορά τον εν λόγω συμβατό χαρακτήρα συνιστά ακριβώς το αποδεικτικό στοιχείο που πρέπει να προσκομισθεί προκειμένου να αποδειχθεί ότι η Επιτροπή είχε υποχρέωση να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας του άρθρου 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ και του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΕ) 2015/1589 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2015, περί λεπτομερών κανόνων για την εφαρμογή του [άρθρου 108 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2015, L 248, σ. 9) (πρβλ. απόφαση της 24ης Μαΐου 2011, Επιτροπή κατά Kronoply και Kronotex, C-83/09 P, EU:C:2011:341, σκέψη 59 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 132 Ο αιτών την ακύρωση είναι αυτός που φέρει το βάρος να αποδείξει ότι υπήρχαν αμφιβολίες ως προς το αν η επίμαχη ενίσχυση συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά, με συνέπεια ότι η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας κατά το άρθρο 108, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ. Η απόδειξη αυτή πρέπει να αναζητηθεί τόσο στις περιστάσεις εκδόσεως της αποφάσεως περί μη διατυπώσεως αντιρρήσεων όσο και στο περιεχόμενό της, βάσει δέσμης συγκλινουσών ενδείξεων (πρβλ. απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Tempus Energy και Tempus Energy Technology, C-57/19 P, EU:C:2021:663, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 133 Ειδικότερα, ο ανεπαρκής ή ελλιπής χαρακτήρας της εξετάσεως που διενήργησε η Επιτροπή κατά την προκαταρκτική διαδικασία εξέτασης αποτελεί ένδειξη ότι το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο αντιμετώπισε, κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν το κοινοποιηθέν μέτρο συμβιβάζεται με την

εσωτερική αγορά, σοβαρές δυσχέρειες, των οποίων η ύπαρξη έπρεπε να το ωθήσει να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας (πρβλ. απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Tempus Energy και Tempus Energy Technology, C-57/19 P, EU:C:2021:663, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 134 Συναφώς, όσον αφορά, καταρχάς, την αιτίαση με την οποία προβάλλεται ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως στερούνταν αυτοτελούς περιεχομένου, επισημαίνεται ότι είναι ακριβές, όπως υποστηρίζει η Ryanair στην αίτησή της αναίρεσεως, ότι αν είχε αποδειχθεί η ύπαρξη «σοβαρών δυσχερειών», κατά την έννοια της μνημονευθείσας στην προηγούμενη σκέψη νομολογίας του Δικαστηρίου, η επίμαχη απόφαση μπορούσε να ακυρωθεί γι' αυτόν και μόνον τον λόγο, ακόμη και αν δεν είχε αποδειχθεί, κατά τα λοιπά, ότι οι επί της ουσίας εκτιμήσεις της Επιτροπής ήταν εσφαλμένες από νομικής απόψεως ή από πραγματικής απόψεως (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής, C-431/07 P, EU:C:2009:223, σκέψη 66).
- 135 Εξάλλου, η ύπαρξη τέτοιων δυσχερειών μπορεί να αναζητηθεί, μεταξύ άλλων, στις ως άνω εκτιμήσεις της Επιτροπής και μπορεί, καταρχήν, να αποδειχθεί με λόγους ή επιχειρήματα που προβάλλει ένας προσφεύγων προς αμφισβήτηση του βασίμου της αποφάσεως περί μη διατυπώσεως αντιρρήσεων, ακόμη και αν η εξέταση των λόγων ή των επιχειρημάτων αυτών δεν καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι επί της ουσίας εκτιμήσεις της Επιτροπής είναι εσφαλμένες από νομικής ή πραγματικής απόψεως (πρβλ. απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής, C-431/07 P, EU:C:2009:223, σκέψεις 63 και 66 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 136 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως που προέβαλε με την προσφυγή της η Ryanair αφορούσε, κατ' ουσίαν, τον ατελή και ανεπαρκή χαρακτήρα της εκ μέρους της Επιτροπής εξετάσεως κατά τη διαδικασία της προκαταρκτικής εξέτασεως και τη διαφορετική εκτίμηση ως προς τον συμβατό χαρακτήρα του επίμαχου μέτρου από εκείνην στην οποία θα κατέληγε η Επιτροπή κατόπιν επίσημης διαδικασίας έρευνας. Από την εν λόγω προσφυγή, όμως, προκύπτει επίσης ότι, προς στήριξη του συγκεκριμένου λόγου ακυρώσεως, ως επί το πλείστον η νυν αναιρεσείουσα είτε επανέλαβε συνοπτικώς επιχειρήματα που είχε αναπτύξει στο πλαίσιο των τριών πρώτων λόγων ακυρώσεως που προβλήθηκαν με την προσφυγή, οι οποίοι αφορούσαν το βάσιμο της επίμαχης αποφάσεως, είτε παρέπεμψε ευθέως στα επιχειρήματα αυτά.
- 137 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ορθώς κατά νόμον, στη σκέψη 87 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή «στερείται αυτοτελούς περιεχομένου» σε σχέση με τους τρεις πρώτους λόγους, υπό την έννοια ότι, έχοντας εξετάσει επί της ουσίας τους λόγους αυτούς, περιλαμβανομένων των επιχειρημάτων περί ατελούς και ανεπαρκούς εξέτασεως εκ μέρους της Επιτροπής, δεν υποχρεούνταν να εκτιμήσει χωριστά το βάσιμο του τετάρτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με τη προσφυγή, τούτο δε κατά μείζονα λόγο αν ληφθεί υπόψη ότι, όπως επίσης ορθώς κατά νόμον επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στην ίδια σκέψη της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Ryanair, με τον λόγο αυτόν, δεν παρέσχε συγκεκριμένα στοιχεία δυνάμενα να αποδείξουν την ύπαρξη ενδεχόμενων «σοβαρών δυσχερειών» τις οποίες αντιμετώπισε η Επιτροπή κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν το επίμαχο μέτρο συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά.
- 138 Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 88 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι παρείλκε η εξέταση του τετάρτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή, χωρίς να απαιτείται να εξετασθεί, άλλωστε, αν το Γενικό

Δικαστήριο έκρινε ορθώς κατά νόμον, στη σκέψη 86 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ο συγκεκριμένος λόγος ακυρώσεως είχε επικουρικό χαρακτήρα και ότι είχε παύσει να υφίσταται ο σκοπός για τον οποίο προβλήθηκε.

- 139 Επιπροσθέτως, διαπιστώνεται ότι η Ryanair δεν προέβαλε κανένα επιχείρημα δυνάμενο να καταδείξει ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε αποδεικτικά στοιχεία, κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 55 της παρούσας αποφάσεως, στο πλαίσιο της εκ μέρους του εξετάσεως του τετάρτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή.
- 140 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του έκτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 141 Με τον έκτο λόγο αναιρέσεως, η Ryanair προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο ότι υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και σε πρόδηλη παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, καθόσον κακώς έκρινε, στις σκέψεις 89 έως 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή δεν παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως την οποία υπέχει από το άρθρο 296, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.
- 142 Κατά την αναιρεσείουσα, η συλλογιστική του Γενικού Δικαστηρίου υποδηλώνει ότι το πραγματικό πλαίσιο το οποίο οδήγησε στην έκδοση της επίμαχης αποφάσεως, δηλαδή η επέλευση της πανδημίας COVID-19 και οι επιπτώσεις της καταστάσεως αυτής ως προς την ποιότητα της διατυπώσεως των αποφάσεων της Επιτροπής, θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια να παραβλεφθεί ότι έλειπαν ορισμένα καθοριστικής σημασίας στοιχεία της αιτιολογίας της επίμαχης αποφάσεως, ενώ αυτά ήταν αναγκαία προκειμένου η νυν αναιρεσείουσα να λάβει γνώση της συγκεκριμένης συλλογιστικής στην οποία στηρίζονται τα συμπεράσματα της Επιτροπής. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι μια τόσο ελαστική ερμηνεία του άρθρου 296, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, η οποία είναι αντίθετη προς τη νομολογία του Δικαστηρίου, καθιστά κενή περιεχομένου την υποχρέωση αιτιολογήσεως.
- 143 Η Επιτροπή και η Γαλλική Δημοκρατία υποστηρίζουν ότι ο έκτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Το Βασίλειο της Δανίας φρονεί ότι ο υπό κρίση λόγος είναι अपαράδεκτος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 144 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, η αιτιολογία η οποία απαιτείται κατά το άρθρο 296, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στη φύση της σχετικής πράξεως και να εκθέτει με σαφήνεια και χωρίς αμφισημία τη συλλογιστική του θεσμικού οργάνου που την εξέδωσε, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στους μεν ενδιαφερομένους να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους ελήφθη το μέτρο, στο δε αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο να ασκήσει τον έλεγχό του. Η απαίτηση περί αιτιολογήσεως πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, ιδίως δε το περιεχόμενο της πράξεως, τη φύση των παρατιθέμενων στοιχείων της αιτιολογίας και το συμφέρον που έχουν ενδεχομένως για παροχή διευκρινίσεων οι αποδέκτες της πράξεως ή άλλα πρόσωπα τα οποία η πράξη αφορά άμεσα και ατομικά. Η αιτιολογία δεν απαιτείται να παραθέτει εξαντλητικώς όλα τα κρίσιμα πραγματικά και νομικά στοιχεία, καθόσον το ζήτημα αν η αιτιολογία πράξεως πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 296,

δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται, καθώς και το σύνολο των κανόνων δικαίου που διέπουν τον σχετικό τομέα (βλ. απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Tempus Energy και Tempus Energy Technology, C-57/19 P, EU:C:2021:663, σκέψη 198 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 145 Σε περίπτωση, ειδικότερα, όπως εν προκειμένω, αποφάσεως περί μη διατυπώσεως αντιρρήσεων όσον αφορά μέτρο ενισχύσεως, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι μια τέτοια απόφαση, που λαμβάνεται εντός σύντομων προθεσμιών, πρέπει να περιέχει, όπως ορθώς κατά νόμον επισήμανε και το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 94 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, μόνον τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή κρίνει ότι δεν αντιμετωπίζει σοβαρές δυσχέρειες κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν η οικεία ενίσχυση συμβιβάζεται με την εσωτερική αγορά, καθώς και ότι ακόμη και μια συνοπτική αιτιολογία της αποφάσεως αυτής πρέπει να θεωρείται επαρκής για να πληρούται η προβλεπόμενη από το άρθρο 296, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ απαίτηση αιτιολογήσεως, εφόσον προκύπτουν από αυτήν με σαφήνεια και χωρίς αμφισημία οι λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή έκρινε ότι δεν αντιμετώπισε τέτοιες δυσχέρειες, δεδομένου ότι το ζήτημα του βασίμου της αιτιολογίας είναι διαφορετικό από την προαναφερθείσα απαίτηση (πρβλ. απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Tempus Energy και Tempus Energy Technology, C-57/19 P, EU:C:2021:663, σκέψη 199 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 146 Το ζήτημα αν το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο εκτιμώντας ότι η επίμαχη απόφαση ήταν επαρκώς αιτιολογημένη κατά νόμον πρέπει να εξετασθεί με γνώμονα τις ως άνω απαιτήσεις, τις οποίες ορθώς υπενθύμισε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 92 και 94 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 147 Συναφώς, στο μέτρο που η Ryanair, αφενός, προσάπτει στο Γενικό Δικαστήριο, κατ' ουσίαν, ότι κατέστησε λιγότερο αυστηρές τις απαιτήσεις σχετικά με την υποχρέωση αιτιολογήσεως λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου της πανδημίας COVID-19 εντός του οποίου εκδόθηκε η επίμαχη απόφαση, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ουδόλως προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο, μνημονεύοντας, στις σκέψεις 89 έως 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τη σχετική με την εν λόγω πανδημία κρίση, είχε την πρόθεση να δικαιολογήσει βάσει της συγκεκριμένης περιστάσεως έλλειψη αιτιολογίας της επίμαχης αποφάσεως.
- 148 Καθόσον η Ryanair μνημονεύει, αφετέρου, ορισμένα ειδικά στοιχεία επί των οποίων δεν αποφάνθηκε η Επιτροπή, κατά παράβαση της υποχρέωσεως αιτιολογήσεως που υπέχει, ή τα οποία δεν εκτίμησε με την επίμαχη απόφαση, όπως είναι ο σύμφωνος χαρακτήρας του επίμαχου μέτρου με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, με την ελευθερία εγκαταστάσεως και με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που παρασχέθηκε στη SAS, η μέθοδος υπολογισμού της ζημίας και του ποσού της ενισχύσεως, καθώς και οι ακριβείς λόγοι για τους οποίους η SAS έτυχε διαφορετικής μεταχειρίσεως από τις λοιπές αεροπορικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στη Δανία και υπέστησαν ζημίες, διαπιστώνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 95 έως 100 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, έκρινε, εξετάζοντας καθένα από τα στοιχεία αυτά, είτε ότι δεν ασκούσαν επιρροή όσον αφορά την επίμαχη απόφαση είτε ότι είχε γίνει επαρκώς κατά νόμον αναφορά σε αυτά στην επίμαχη απόφαση ώστε να γίνεται κατανοητή η συλλογιστική της Επιτροπής συναφώς.
- 149 Δεν προκύπτει, όμως, ότι με τις ως άνω εκτιμήσεις το Γενικό Δικαστήριο παρέβλεψε τις απαιτήσεις περί αιτιολογήσεως αποφάσεως της Επιτροπής για τη μη διατύπωση αντιρρήσεων, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 108, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, όπως οι απαιτήσεις αυτές προκύπτουν

από τη νομολογία που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 144 και 145 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι η εν λόγω αιτιολογία παρέχει, εν προκειμένω, τη δυνατότητα στη μεν Ryanair να λάβει γνώση των λόγων για τους οποίους ελήφθη η απόφαση, στο δε δικαιοδοτικό όργανο της Ένωσης να ασκήσει τον εκ μέρους του σχετικό έλεγχο, όπως άλλωστε συνάγεται και από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

- 150 Επιπλέον, στο μέτρο που τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν στο πλαίσιο του έκτου λόγου αναιρέσεως αποσκοπούν στην πράξη να καταδείξουν ότι η επίμαχη απόφαση εκδόθηκε βάσει ανεπαρκούς ή νομικώς εσφαλμένης εκτιμήσεως της Επιτροπής, καθόσον αφορούν το βάσιμο της επίμαχης αποφάσεως και όχι την υποχρέωση αιτιολογήσεως ως ζήτημα ουσιώδους τύπου, πρέπει να απορριφθούν λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 145 της παρούσας αποφάσεως.
- 151 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η επίμαχη απόφαση ήταν επαρκώς αιτιολογημένη κατά νόμον.
- 152 Τέλος, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ryanair δεν προέβαλε κανένα επιχείρημα δυνάμενο να καταδείξει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε παραμόρφωση των πραγματικών περιστατικών, κατά την έννοια της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 58 της παρούσας αποφάσεως, κατά την εξέταση του πέμπτου λόγου ακυρώσεως που προβλήθηκε με την προσφυγή.
- 153 Ως εκ τούτου, ο έκτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.
- 154 Δεδομένου ότι κανένας από τους λόγους αναιρέσεως που προέβαλε η αναιρεσείουσα δεν έγινε δεκτός, η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 155 Κατά το άρθρο 184, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως απορρίπτεται ως αβάσιμη, το Δικαστήριο αποφαινεται επί των δικαστικών εξόδων.
- 156 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του ως άνω Κανονισμού, το οποίο εφαρμόζεται στη διαδικασία αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η αναιρεσείουσα ηττήθηκε, πρέπει να καταδικασθεί στο σύνολο των δικαστικών εξόδων της αναιρετικής διαδικασίας σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της Επιτροπής και της SAS.
- 157 Κατά το άρθρο 140, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, το οποίο εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού αυτού, τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα που παρεμβαίνουν στη δίκη φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους. Κατά συνέπεια, η Γαλλική Δημοκρατία και το Βασίλειο της Δανίας που παρενέβησαν πρωτοδίκως και μετέσχον στην ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως.

- 2) Η Ryanair DAC φέρει, πέραν των δικαστικών εξόδων της, τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η SAS AB.**
- 3) Η Γαλλική Δημοκρατία και το Βασίλειο της Δανίας φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.**

(υπογραφές)